

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА
КАФЕДРА ІСТОРІЇ

До захисту допускається
Завідувач кафедри історії
Дегтярьов С. І.
«___»_____ 2023 р.

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА
НА ТЕМУ
СПОРТИВНИЙ ЧАСОПИС «ГАРТ» (1946) ЯК ДЖЕРЕЛО З ІСТОРІЇ
УКРАЇНСЬКОГО СПОРТУ В ЕМІГРАЦІЇ**

Освітній ступінь – «бакалавр»

Спеціальність – 032 «Історія та археологія»

Освітня програма – «Історія»

Керівник роботи: _____ В. М. Власенко
(підпис) (ініціали, прізвище)

Здобувач: _____ В. В. Рубан
(підпис) (ініціали, прізвище)

Група: ІС-91

Суми 2023

Рубан В. В. Спортивний часопис «Гарт (1946) як джерело з історії українського спорту в еміграції: кваліфікаційна бакалаврська робота : спеціальність 032 - Історія та археологія / наук. кер. В. М. Власенко. Суми: Сумський державний університет. 2023 рік. 54 с.

Робота присвячена малодослідженій темі – історії українського спорту в еміграції (Німеччина й Австрія) крізь призму матеріалів спортивного часопису «Гарт», що виходив 1946 р. у німецькому місті Бад-Верісгофен (американська зона окупації). Охарактеризовано становище українських переміщених осіб (ДіПі) у таборах на території окупованих Австрії та Німеччини, визначено мережу громадських організацій, які сприяли розвитку фізкультури і спорту серед переміщених осіб та біженців. Особливу увагу приділено діяльності Ради фізичної культури, що діяла при Центральному представництві української еміграції та виконувала функції центрального органу сприяння розвитку фізкультури і спорту.

Охарактеризовано редакцію, періодичність, місце друку й авторський колектив спортивного часопису «Гарт». Визначено постійні та тимчасові (періодичні) рубрики, проаналізовано матеріали часопису, які згруповано за типо-видовою ознакою та змістом. Більшість матеріалів часопису стосується футболу, волейболу, баскетболу, легкої атлетики, менше – великого та настільного тенісу, шахів. Окремі матеріали присвячені відзначенню Дня фізкультури, а також альпінізму та туризму. З'ясовано прізвища кількох авторів часопису, які підписуватися криптонімами.

Отримані результати роботи можуть бути використані при підготовці методичних рекомендацій до вивчення курсів історії України, історії журналістики та історії фізкультури і спорту.

Ключові слова: *Австрія, спортивний часопис «Гарт», Ді-Пі (переміщені особи), українська еміграція, Німеччина, спорт, фізкультура.*

ЗМІСТ

Перелік умовних скорочень та застарілих слів	4
ВСТУП	5
Розділ 1 ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛЬНА ТА МЕТОДОЛОГІЧНА БАЗИ ДОСЛІДЖЕННЯ	8
1.1 Історіографія проблеми	8
1.2 Джерельна база дослідження	11
1.3 Методологічна основа дослідження	13
Розділ 2 УКРАЇНСЬКІ ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ	15
2.1 Причини міграції, кількість мігрантів та мережа таборів ДіПі	15
2.2 Самоврядування, громадське та культурно-освітнє життя діпістів	20
Розділ 3 ФІЗКУЛЬТУРА ТА СПОРТ СЕРЕД УКРАЇНЦІВ У ТАБОРАХ ДЛЯ ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ	24
3.1 Організаційна структура	24
3.2 Ради фізичної культури	26
Розділ 4 СПОРТИВНИЙ ЧАСОПИС «ГАРТ»	33
4. 1 Редакція, автори, періодичність	33
4. 2 Рубрики і статті	34
ВИСНОВКИ	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	46
ДОДАТКИ	52

СКОРОЧЕННЯ ТА ЗАСТАРІЛІ СЛОВА

IRO (IPO, International Refugees Organization) – Міжнародна організація у справах біженців

ДіПі (англ. displaced persons) – переміщені особи

Діпісти – переміщені особи

НТШ – Наукове товариство імені Шевченка

УАПЦ – Українська автокефальна православна церква

УНРРА – (United Nations Relief and Rehabilitation Administration) –
Допомога та реабілітаційна адміністрація Об'єднаних Націй

УССК – Український студентський спортовий клуб

ФК – футбольний клуб

ЦПУЕ – Центральне представництво української еміграції

РФК – Рада фізичної культури

Відбиванка (сітківка) – волейбол

Копаний м'яч – футбол

Кошівка, кошиківка – баскетбол

Лещетарство спорт - лижний спорт

Першун – лідер, переможець

Розгривка - розігриш

Совги – ковзани, ковзанярство

Столова ситківка – настільний теніс

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Внаслідок повномасштабного військового вторгнення росії в Україну минулого року велика кількість українців змушена була залишити не тільки місце свого проживання, але і країну. Мільйони українців, а це переважно жінки і діти, стали біженцями. Чимало їх опинилося в країнах Європи. Майже 80 років тому Україна вже пережила подібну ситуацію, коли після завершення Другої світової війни на території Німеччини й Австрії опинилося багато тих, хто з різних причин не хотів повертатися в радянську Україну. Згодом чимало з них отримало статус біженців або переміщених осіб і перебували у відповідних таборах. Таборяни самоорганізувалися, створивши цілу мережу громадських, культурно-освітніх, спортивних і релігійних організацій. Для задоволення різноманітних потреб була започаткована преса, зокрема і спортивна. Тема вивчення спортивної преси третьої хвилі української еміграції є актуальною й як наукова проблема, оскільки комплексно не вивчалася взагалі та щодо окремих періодичних видань цього профілю зокрема, серед яких – часопис «Гарт».

Об'єктом дослідження є спортивний часопис «Гарт», який виходив у Німеччині у 1946 р.

Предметом – висвітлення на сторінках часопису «Гарт» спортивного життя української еміграції у перші роки її перебування у статусі переміщених осіб.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період виходу у світ часопису «Гарт» – 1946 рік. Хоча автор буде виходити за рамки дослідження, коли характеризуватиме передумови створення часопису, зокрема 1945 р.

Територіальні межі дослідження охоплюють територію американської, англійської та французької зон окупації Німеччини й Австрії, на яких розгортався спортивний рух емігрантів, що і знайшло відображення на сторінках часопису.

Мета роботи – на основі аналізу змісту публікацій на сторінках спортивного часопису «Гарт» визначити інформаційні можливості видання щодо розвитку фізкультури і спорту в середовищі українських переміщених осіб на території окупаційних зон Німеччини й Австрії.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **наукових завдань**:

- аналіз наявної літератури та джерельної бази щодо часопису «Гарт»;
- з'ясування статусу та перипетій перебування українських ДіПі на території окупаційних зон в Німеччині й Австрії;
- визначити мережу громадських організацій та Ради фізичної культури, які займалися розвитком фізкультури і спорту в середовищі українських ДіПі;
- охарактеризувати структуру, редакцію, авторський колектив, періодичність, рубрики та статті часопису, розкрити джерелознавчий потенціал його публікацій щодо розвитку фізкультури і спорту для українців взагалі та українських ДіПі зокрема.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що, по-перше, вперше аналізується змістовна складова часопису та його окремих рубрик, по-друге, розшифровано окремі криптоніми, під якими друкувалися автори статей на сторінках часопису.

Апробація результатів. Основні положення дослідження викладено у тезах доповіді на X Всеукраїнській науково-практичній конференції «Суспільно-політичні процеси в Україні та світі: історія, проблеми, перспективи» (Суми, 28 квітня 2023 р.).

Робота виконана в межах наукової теми кафедри історії «Суспільно-політичне життя та повсякдення на українських землях» (0120U105071).

Структура роботи зумовлена метою та завданнями дослідження. Вона складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і літератури та додатків. Загальний обсяг роботи – 56 сторінок, зокрема,

списку використаних джерел та літератури (55 позицій) – 6 сторінок, додатків – 3 сторінки.

Бібліографічний опис джерел та літератури складено відповідно до вимог ДСТУ 83302: 2015.

Розділ 1

ІСТОРІОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛЬНА ТА МЕТОДОЛОГІЧНА БАЗИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1 Історіографія проблеми

Історіографія щодо українських переміщених осіб на території окупаційних зон Німеччини й Австрії велика, але окремі аспекти цієї наукової проблеми не розкриті взагалі або розкриті частково. Недостатньо дослідженим аспектом проблеми є спортивна преса, а в її межах є певні лакуни, зокрема щодо спортивного часопису «Гарт», який не був темою окремого дослідження. Це видання згадувалося лише у мемуарах тогочасних ДіПі та наукових працях.

Історіографічний комплекс із досліджуваної проблеми можна розділити на чотири групи. До першої можна віднести наукову літературу про переміщених осіб взагалі. Авторами праць цієї групи спочатку були науковці української діаспори. У 1949 р. побачив світ вісник українознавства «Сьогочасне й минуле» Наукового товариства ім. Шевченка, значна частина якого була присвячена життю українців у таборах для переміщених осіб. У збірнику надруковані праці про ДіПі таких знаних тогочасних науковців, як В. Мудрий, В. Кубійович, І. Базилевич, М. Стахів, Ю. Шерех, В. Дорошенко, Гр. Шевчук, О. Кульчицький та ін., частина з яких пройшла через ці табори¹. Першою узагальнюючою працею про третю хвилю української еміграції взагалі та ДіПі зокрема була монографія представника української діаспори В. Маруняка². Це був розширений варіант докторської дисертації, захищеної автором у 1972 р. в Українському вільному університеті в Мюнхені. У ній на основі широкої джерельної бази розкриті різні сторони життя ДіПі на території Німеччини й Австрії у 1945-1951 рр., де згадувалося зокрема про Раду

¹ Сьогочасне й минуле: вісник українознавства. Ч. 1-2 / НТШ. Мюнхен – Нью-Йорк, 1949. 152 с.

² Маруняк В. Українська еміграція в Німеччині і Австрії по другій світовій війні. Т. 1. Роки 1945-1951. Мюнхен: Академічне вид-во д-ра Петра Белея, 1985. 432 с.

Фізичної культури, яка опікувалася справою розвитку фізкультури і спорту серед таборян й українською спортивною пресою. Саме у цьому сюжеті згадано про існування часопису «Гарт». У 1992 р. зусиллями Канадського інституту українських студій Альбертського університету побачила світ англomовна збірка наукових праць зарубіжних й українських (з діаспори) науковців за редакцією В. Ісаїва, Ю. Бошика та Р. Сенкуса. У ній розкрито різноманітні сторони життя українських переміщених осіб у таборах Європи, зокрема наявність спортивних клубів та переїзд українських ДіПі до Канади³.

У радянський період досліджувана проблема не висвітлювалася. Із здобуттям Україною незалежності інтерес до вивчення третьої хвилі еміграції та таборів для переміщених осіб збільшився. Було захищено докторську⁴ і кандидатську⁵ дисертації, опубліковано монографію про культуру та повсякденне життя українських ДіПі⁶ та низку журнальних статей про просвітницьку діяльність української інтелігенції в таборах ДіПі взагалі⁷ й І. Багряного зокрема⁸, повсякденне життя таборян⁹, сім'ю та шлюб у

³ The Refugee Experience Ukrainian Displaced Persons after World War II / Edited by W. Isajiw, Y. Boshyk, R. Sencus. Edmonton: Canadian Institute of Ukrainian Studies Press University of Alberta, 1992. 517 p.

⁴ Подобєд О. А. Культурне життя та повсякдення переміщених осіб і біженців з України у Західній Німеччині (друга половина 1940-х рр.). Дисертація... докт. іст. наук. 07.00.01 – історія України. Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. Черкаси, 2018. 549 с.

⁵ Стрільчук Л. Українські політичні біженці та переміщені особи після Другої світової війни : автореф. дис. ... канд. іст. наук. 07.00.02. Чернівецький держ. ун-т ім. Юрія Федьковича. Чернівці, 1999. 20 с.

⁶ Подобєд О. Українська планета ДіПі: культура та повсякдення. Житомир: Вид. О. О. Євенок, 2018. 396 с.

⁷ Стрільчук Стрільчук Л. Просвітницька діяльність української інтелігенції у таборах для переміщених осіб у західних окупаційних зонах (1944-1951 рр.) // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі України. Сер.: Історичні науки. 2016. № 3. С. 69-74.

⁸ Удот О. Просвітницька діяльність Івана Багряного в період функціонування таборів для переміщених осіб у західних окупаційних зонах // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі України. Сер.: Історичні науки. 2016. № 3. С. 137-143.

⁹ Тарасов В. В. Повсякденне життя у таборах переміщених осіб в окупованій Німеччині (за матеріалами журналу «ДіПініада», 1946-1947 рр.) // Грані. 2016. № 138 (10). С. 98-105.

середовищі діпістів¹⁰, політики Великобританії щодо біженців і переміщених осіб¹¹ та статті архівознавчого¹² й енциклопедичного¹³ характеру з теми.

Друга група – праці (монографії, підручники та журнальні статті) з історії таборової періодики взагалі¹⁴ й окремих видань зокрема, серед яких – газета «Українські вісті»¹⁵, часописи «Громадянка»¹⁶ та «Орлик»¹⁷. І хоча ці видання мали рубрики про спорт, проте в них не згадувався спортивний часопис «Гарт».

Третю групу складають нечисленні праці про розвиток фізкультури і спорту в середовищі українських ДіПі. Цій проблематиці присвячені роботи сучасних українських істориків спорту М. Гуменюк¹⁸, О. Подобед¹⁹,

¹⁰ Подобед О. Українська родина в епоху ДіПі // Україна модерна [електронне видання]. 2019. 1 березня. URL: http://uamoderna.com/md/podobed-displaced-person?fbclid=IwAR1kFiSPFE2yFBOi10_xmqUCs_OlzydbvRVQqPC94-TlaMkuxhne5cDn9c (дата звернення 23.04.2023)

¹¹ Щигельська Г. О. Українські біженці та переміщені особи в контексті імміграційної політики Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії (1947-1950 рр.) // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія. Вип. 25. 2017. С. 301-307.

¹² Тюрменко І. Документальна україніка про становище українських переміщених осіб у повоєнній Європі (1945-1957) // Емінак. 2018. № 3(2). С. 51-57; Кравець Д. Матеріали до історії переміщених осіб (ДіПі) у відділі рукописів ЛННБ України ім. В. Стефаніка // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Історичні науки. 2022. № 33. С. 82-90.

¹³ Примаченко Я. Л. Переміщені особи // Енциклопедія історії України (ЕІУ). Т. 8: Па-Прик. Київ: Наук. думка, 2011. С. 128-130.

¹⁴ Сидоренко Н., Сидоренко О. Журналістська "планета Ді-Пі": Українська преса у таборах військовополонених, переміщених осіб і біженців у Європі після II Світової війни (1945–1950) / Центр інновацій та розвитку, Дослідницький центр історії укр. преси. Київ : [б. в.], 2000. 176 с.; Тимошик М. С. Історія видавничої справи: підручник. Київ: Наша культура і наука, 2007. 496 с.; Присяжний М. Унікальні, але незавершені проекти (з історії української еміграційної преси) // Вісник Львівського університету. Сер.: Журналістика. 2021. Вип. 50. С. 30-38.

¹⁵ Українська планета Ді-Пі: сторінками газети «Українські вісті» / упоряд. С. Козак. Київ : Літ. Україна, 2013. 564 с.; Козак С. Б. Проблема ДіПі в часописі «Українські вісті» // Вісник Книжкової палати. 2013. № 11. С. 1-; Козак С. Б. Часопис «Українські вісті»: перший період існування (Німеччина, 1945-1950 рр.) // Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. 2020. Т. 31 (70). № 4. Ч. 4. С. 174-179.

¹⁶ Рибачок І. Журнал «Громадянка» як джерело до вивчення діяльності об'єднання українських жінок на еміграції // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Історичні науки. Острог, 2019. Вип. 29. С. 132–138.

¹⁷ Ясь О. «Орлик» (1946-1948) – часопис таборової доби (покажчик змісту) // Молода нація. 2002. № 2 (25). С. 221-238.

¹⁸ Гуменюк М. Традиції української фізичної культури, спорту та діаспори // Обрії. 2014. № 1. С. 15-19.

¹⁹ Подобед О. А. Спортивне життя переміщених українців у повоєнній Західній Німеччині // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія. 2017. Вип. 18. С. 95-108; Подобед О. Олімпіада ДіПі // European Philosophical and Historical Discourse. 2017. Vol. 3. Issue 2. P. 26-31.

М. Герцик²⁰ та В. Гінди²¹. У них йшлося про ті види спорту, які були розвинуті у таборах ДіПі та висвітлювалися на сторінках часопису «Гарт».

Четверта група – праці, в яких згадується спортивний часопис «Гарт». По-перше, це роботи представників української діаспори – згадувана вище монографія В. Маруняка²² та стаття Е. Жарського у журналі «Спортивний репортер» за 1956 р.²³. По-друге, праці сучасних українських авторів – дисертаційна робота О. Подєбєд, монографія про спортивну журналістику Ю. Сазонової та стаття М. Присяжного. Перша авторка подала цитату з часопису «Гарт», наведену у мемуарах одного з лідерів спортивного руху серед емігрантів третьої хвилі у Німеччині²⁴. Друга авторка подала коротку довідку про часопис, його авторів і рубрики²⁵. Четвертий автор навів це спортивне видання у переліку емігрантської преси²⁶.

Отже, стан вивчення часопису «Гарт» є низьким. Окремих публікацій про нього не існує. Його лише згадують у публікаціях як щодо громадського і культурного життя ДіПі в таборах взагалі, так і фізкультури і спорту зокрема. Тому тема зазначеного спортивного видання потребує синтетичного дослідження.

1.2 Джерельна база дослідження

Джерельна база дослідження складається з емігрантської преси та спогадів колишніх ДіПі – учасників українського фізкультурного та

²⁰ Герцик М. С. Спорт і українське національне відродження (з історичного досвіду Західної України) // Ювілейний збірник на пошану Степана Гелея / Відп. ред. І. Копич. Львів, 2011 (Вісник Львівської комерційної академії. Серія – гуманітарні науки. Вип. 10). С. 360-364.

²¹ Гінда В. Галицький спорт у таборах ДіПі // Збруч. 2013. 11 листопада [Електронний ресурс]. URL: <https://zbruc.eu/node/15246> (звернення 11 квітня 2023 р.).

²² Маруняк В. Українська еміграція в Німеччині і Австрії по другій світовій війні. Т. 1. Роки 1945-1951. Мюнхен, 1985. С. 286.

²³ Жарський Е. До історії нашого спорту // Спортивний репортер. 1956. № 1. С. 6.

²⁴ Подобєд О. А. Культурне життя та повсякдення переміщених осіб і біженців з України у Західній Німеччині (друга половина 1940-х рр.). Дисертація ... докт. іст. наук. 07.00.01 – історія України. Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. Черкаси, 2018. С. 289.

²⁵ Сазонова Ю. О. Спортивна журналістика України : історія, еволюція, трансформація : монографія. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. С. 239.

²⁶ Присяжний М. Унікальні, але недосяжні проекти (з історії спортивної журналістики) // Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика. 2021. Вип. 50. С. 30-38.

спортивного рухів. Її основу складають матеріали семи номерів спортивного часопису «Гарт», які оприлюднені на сайті електронної бібліотеки Diasporiana.org.ua (URL: <https://diasporiana.org.ua>). Вони розкривають склад авторів, рубрики й основні напрямки діяльності як часопису, так і різноманітних спортивних і фізкультурних організацій та окремих осіб. Додаткову інформацію про розвиток серед ДіПі фізкультури і спорту подають спеціалізовані спортивні видання²⁷. Різноманітні сторони життя українських переміщених осіб розкривають спогади українських емігрантів третьої хвилі – учасників фізкультурного і спортивного рухів, що побачили світ окремими індивідуальними²⁸ і колективними виданнями²⁹ або на сторінках преси³⁰. У спогадах окремих діпівців йдеться не тільки про повсякденне життя таборян, але і розвиток окремих видів спорту (наприклад, шахів) серед мешканців таборів. Колективні видання присвячені діяльності як Центрального представництва української еміграції в Німеччині, так і громадських організацій в окремих таборах (Міттенвальд) та потужних емігрантських спортивних товариств («Чорногора» в Авґсбурзі). Питання розвитку повсякденного життя і спорту в середовищі ДіПі висвітлено у спогадах українських емігрантів на сторінках «Календаря-альманаха на 1948 рік».

²⁷ Спортовий довідник на 1946-1947 роки / Видання Спілки «Українське мистецтво». Регенсбург, 1946. 82 с.; Альманах Ради Фізичної Культури. 1945-1948. Мюнхен, 1951. 118 с.

²⁸ Семенко Ю. Шахи в Україні. Нариси з історії шахової гри на українській землі від Київської Русі до Української РСР та еміграції / Передмова міжнар. гросмейстера Л. Пахмана. Мюнхен, 1982. 226 с.; Волчук Р. Спомини з повоєнної Австрії та Німеччини. Київ: Критика 2004. 143 с.; Хоростіль Я., Костюк Р. Спортове товариство «Україна» – Торонто (У 35-річчя). Торонто, 1983. 428 с.

²⁹ Один рік в таборі Ельванген. Ювілейний альманах / Зредаговано колегією під проводом М. Кушніра. Ельванген, 1947. 79 с.; Де сила – там воля вітає. Огляд діяльності Українського Спортового Товариства «Чорногора» в Авґсбурзі за роки 1945–1948. Авґсбург: Спортове вид-во «Гарт», 1948. 80 с.; На громадській ниві (До 25-ліття Центрального Представництва Української Еміграції в Німеччині) / За ред. О. Зеленецького. Мюнхен, 1972. 96 с., іл.; Міттенвальд, 1946-1951: з нагоди п'ятдесятиліття таборів українських біженців у Міттенвальді, Німеччина / Упоряд. Т. Рогатинська, Б. Карпенко; редкол.: П. Рогатинський та ін. Воррен, Мічіган, 2001. 753 с.

³⁰ Календар-альманах на ювілейний 1948 рік (1648 – 1848 – 1918). Авґсбург-Мюнхен, 1948. 208 с.

Автором опрацьовано і бібліографічні покажчики як щодо історії ДіПі взагалі³¹, так і щодо спортивної періодики зокрема³². Це дало можливість визначити історіографічну та джерелознавчу бази дослідження.

Джерельна база дослідження є репрезентативною, релевантною та достатньою для розкриття досліджуваної теми. Її короткий огляд доводить необхідність подальшої розробки теми.

1.3 Методологічна основа дослідження

Методологічною основою дослідження є принципи науковості, історизму, об'єктивності, та системності, які зумовлюють вивчення інформації на основі критичного аналізу (внутрішнього і зовнішнього) джерел та літератури щодо предмету дослідження. Застосування перших двох принципів сприяло розумінню передумов відтворення повсякденного життя діпівців, їх зацікавлення фізкультурою і спортом в нових умовах перебування крізь призму матеріалів спортивного часопису. Третій принцип дозволив розглянути спортивний часопис як історичне джерело, що відображало об'єктивні сторони життя українських ДіПі, четвертий – відтворити цілісну картину (як систему) розвитку в середовищі діпівців фізкультури і спорту крізь призму матеріалів на сторінках часопису «Гарт». Цінність цих робіт полягає й у тому, що оприлюднені в них фотографії спортивних змагань та їхніх учасників були запозичені із часопису «Гарт».

Для вирішення дослідницьких завдань у кваліфікаційній роботі було застосовано комплекс різноманітних методів. По-перше, це загальнонаукові методи – аналіз, синтез, описовий, індукція, дедукція; по друге, метод бібліографічної евристики, використаний автором при пошуку опублікованих історичних та історіографічних джерел, по-третє, спеціальні історичні методи,

³¹ Бібліографія видань в рр. 1945-1951 в Німеччині та Австрії // Маруняк В. Українська еміграція в Німеччині і Австрії по другій світовій війні. Т. 1. Роки 1945-1951. Мюнхен, 1985. С. 363-419.

³² Спорт і українська діаспора: бібліографічний покажчик [електронний ресурс] / Укладач І. Свістельник; Львів. держ. ун-т фіз. Культури. Львів [б. в.], 2013. 11 с.

зокрема, проблемно-хронологічний, коли спортивний часопис і відтворене ним фізкультурне і спортивне життя діпів розглядалося у просторі і часі, порівняльно-історичний, за яким здійснювалося співставлення розвитку фізкультури і спорту у різних таборах ДіПі різних окупаційних зон на території Німеччини й Австрії, по-четверте, методи наукової евристики, класифікації та критики джерел, що своєю чергою допомогло залучити до наукового обігу публікації в часописі «Гарт» та визначити їх інформаційний потенціал. Додатково використано міждисциплінарні методи. Серед них – метод контент-аналізу, застосований при вивченні рубрик спортивного часопису, та метод персоналізації (біографічний), за допомогою якого стало можливим уточнити окремі сторони діяльності учасників фізкультурно-спортивного руху .

Розділ 2

УКРАЇНСЬКІ ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ

2.1 Причини міграції, кількість мігрантів та мережа таборів ДіПі

Наприкінці та одразу після Другої світової війни на території Німеччини, Австрії та інших країн перебувала велика кількість біженців, статус яких на той час складно було визначити. За даними В. Маруняка, після закінчення війни Європою «мандрувало» близько 30 мільйонів біженців. На момент капітуляції Німеччини 2 вересня 1945 р. на території цієї країни перебувало 16,2 млн чужинців (за іншими даними, на звільнених територіях перебувало 10-11 млн осіб³³), більшість з яких не мала проблем із статусом і поверталася додому, 2,7 млн осіб складали ті, кому поворот на батьківщину з різних причин був закритий³⁴.

Перед країнами переможцями постало питання вирішення їх долі. У міжвоєнний період Ліга Націй створила для цього Верховний комісаріат у справах біженців на чолі із Ф. Нансеном, 1930 р. – Міжнародний офіс у справах біженців ім. Ф. Нансена, 1939 р. – Високий комісаріат у справах біженців. Біженцями також опікувалося Міжнародне бюро праці. Передбачаючи велику проблему з біженцями після завершення Другої світової війни, країни антигітлерівської коаліції у листопаді 1943 р. створили спеціальну організацію – Адміністрацію Об'єднаних Націй для допомоги і відновлення (United Nations Relief and Rehabilitation Administration, UNRRA, ЮНРРА). Вже після війни вона діяла під егідою (підрозділ) Організації Об'єднаних Націй. У липні 1947 р. ЮНРРА припинила своє існування, а справу опіки над біженцями і ДіПі перебрала на себе Міжнародна організація у справах біженців (International

³³ Антонс Я.-Х. Українські переміщені особи (Displaced Persons) у західних окупаційних зонах // Історичний портал «Україна і Німеччина у 20-му столітті» [електронний ресурс]. URL: <https://www.ukrainianhistoryportal.org/uk/themenmodule/der-kalte-krieg/>

³⁴ Маруняк В. Українська еміграція в Німеччині і Австрії по другій світовій війні. Т. 1. Роки 1945-1951. Мюнхен, 1985. С. 14, 16.

Refugee Organization, IRO)³⁵. Саме ці організації керували таборами для ДіПі, опікувалися правовим захистом біженців, надавали матеріальну допомогу, сприяли повернутися на батьківщину або виїхати до інших країн. З нами налагодили зв'язок й українські допомогіві комітети, які також займалися правовим захистом ДіПі, наданням їм матеріальної й організаційної допомоги, протистояли насильницькій репатріації. Допомогу ДіПі надавала й Міжнародна організація Червоного Хреста.

Переміщені особи (англ. Displaced Persons, DP; укр. ДіПі) – це жертви нацистського та союзних йому режимів, які були вислані з країн свого громадянства або колишнього проживання за расовими, релігійними чи політичними мотивами, а також особи, вивезені з Батьківщини на примусову роботу в Німеччину та окуповані нею країнами³⁶.

Біженець – це особа, яка залишила країну, громадянином якої вона є, чи попереднє звичне місце свого проживання, або особа, яка перебуває поза межами своєї країни чи звичного місця свого проживання і яка, незалежно від того, зберегла вона своє громадянство чи ні, стала жертвою нацистського чи інших режимів, що брали участь у Другій світовій війні на боці гітлерівців, чи жертвою режимів, які допомагали Німеччині та її сателітам. До категорії біженців формально зараховували і дітей-сиріт³⁷.

Питання щодо кількості українців, які опинилися в Німеччині й Австрії після закінчення війни не вирішено і донині. Воно було складним через те, що біженців, переміщених осіб і військовополонених класифікували не за національно-етнічною ознакою, а за приналежністю до держави (громадянство). До «радянських громадян» відносили і колишніх військовополонених червоної армії, і остарбайтерів, і політичних в'язнів, і

³⁵ Павленко М. І. Міжнародна організація у справах біженців // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Ін-т історії України НАН України. Київ: Наук. думка, 2009. Т. 6: Ла – Мі. С. 706.

³⁶ Примаченко Я. Л. Переміщені особи (DP – displaced persons) // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Ін-т історії України НАН України. Київ: Наук. думка, 2011. Т. 8: Па – Прик. С. 128.

³⁷ Павленко М. І. Біженці та переміщені особи // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. Київ: Наукова думка, 2003. Т. 1: А – В. С. 271.

втікачів від радянського тоталітарного режиму, і представників другої хвилі еміграції, які рушили на захід від небезпеки бути заарештованими і відправленими до СРСР. За підрахунками О. Подобєд і К. Кобченко, у другій половині 1940-х – на початку 1950-х рр. у такому стані опинилося 2,5-3 млн вихідців з України³⁸.

Не маючи ясної мети щодо вирішення проблеми з біженцями, УНРРА спочатку обрала найбільш простий шлях – їх репатріацію, тобто передачу біженців до адміністрації радянської зони окупації з наступною відправкою до СРСР. Станом на березень 1946 р. із зони дії союзників у Німеччині було передано 2,4 млн осіб. Разом із внутрішньо переміщеними особами загальна кількість репатріантів сягнула 4,4 млн осіб. Українців серед них було 1,7 млн осіб³⁹. До середини 1946 р. тривав період масової репатріації. Це призводило до трагедій, про що свідчать спогади колишніх біженців і ДіПі.

З серпня 1946 р. цей потік суттєво скоротився. За даними Ф. Заставного, на початку 1946 р. на території Західній Німеччині (окупаційних зон західних країн) та Австрії проживало 200 тис. українців, які не виявили бажання повертатися на Батьківщину. За зонами окупації українські емігранти розселилися в американській зоні Німеччини (Баварія) – понад 50 %, в англійській – 25 %, у французькій – 5 %, в Австрії – 15 %⁴⁰.

З іншими даними, наприкінці 1947 р. кількість українців, яких оминула загроза насильницького повернення в СРСР, склала приблизно 250 тис. осіб, зокрема 130-150 тис. колишніх оstarбайтерів, військовополонених,

³⁸ Подобєд О. А. Культурне життя та повсякдення переміщених осіб і біженців з України у Західній Німеччині (друга половина 1940-х рр.). С. 25; Кобченко К. Українська еміграція в Німеччині після Другої світової війни // Історичний портал «Україна і Німеччина у 20-му столітті» [електронний ресурс]. URL: <https://www.ukrainianhistoryportal.org/uk/themenmodule/der-kalte-krieg/die-ukrainischen-emigranten-in-deutschland-nach-dem-zweiten-weltkrieg-dritte-emigrationswelle/>

³⁹ Примаченко Я. Л. Переміщені особи // Енциклопедія історії України (ЕІУ). Т. 8: Па – Прик. Київ: Наук. думка, 2011. С. 128-129.

⁴⁰ Заставний Ф. Д. Українська діаспора. Розселення українців у зарубіжних країнах. Львів : Світ, 1991. С. 20.

політичних в'язнів, чисельної групи інтелектуалів (письменники, журналісти, науковці, викладачі), які не захотіли повернутися на батьківщину⁴¹.

Соціальний портрет українських ДіПі був строкатим. На думку Л. Стрільчук, не було жодної соціальної групи, яка б не була представлена у третій хвилі української еміграції, демонструючи цим неможливість вільно жити і працювати в радянській Україні⁴². Соціальну основу українських діпістів складали оstarбайтери, цивільні робітники, інтелігенція, духовенство, військовополонені, вояки Української повстанської армії та політичні в'язні⁴³.

За рішенням Ялтинської (лютий 1945 р.) та Потсдамської (липень – серпень 1945 р.) конференцій територія Німеччини була поділена на 4 зони окупації, а Берлін – на 4 сектори. Американська зона охоплювала південну Німеччину та міста Бремен і Бременгафен, англійська – північно-західну, французька – південно-західну, радянська – центрально-східну. У кожній з них були створені землі як територіально-адміністративні одиниці, зокрема, в радянській – Саксонія, Саксонія-Ангальт, Тюрингія, Бранденбург, Макленбург (1945), американській – Баварія, Гессен, Вюртемберг-Баден (1945), Бремен (1947), англійській – Північна Рейн-Вестфалія, Нижня Саксонія, Шлезвіг-Гольштейн, Гамбург (1946), французькій – Баден, Вюртемберг-Гогенцоллерн, Рейнланд-Пфальц (1946)⁴⁴. Близько 50 % українських біженців і ДіПі перебувало в американській зоні, 25 % – в англійській, 5 % – у французькій, решта – в Австрії⁴⁵.

За даними В. Маруняка, які ґрунтувалися на матеріалах статистичного відділу ЦПУЕ, у 1948-1950 рр. у трьох західних (американська, англійська, французька) зонах приблизно 65 % українців проживало в таборах (вони

⁴¹ Рудик С. Я. Переселення українських біженців і переміщених осіб до США і Канади після Другої світової війни: причини, особливості, наслідки (1945-1953 рр.). Автореф. дис... канд. іст. наук.: 07.00.02 / Ін-т історії України НАН України. Київ, 2003. С. 12.

⁴² Стрільчук Л. Українські політичні біженці та переміщені особи після Другої світової війни : автореф. дис. ... канд. іст. наук. 07.00.02. Чернівецький держ. ун-т ім. Юрія Федьковича. Чернівці, 1999. С. 11.

⁴³ Подобед О. А. Культурне життя та повсякдення переміщених осіб і біженців з України у Західній Німеччині (друга половина 1940-х рр.). С. 74.

⁴⁴ Брокгауз Ф. Історія Німеччини у світлинах / пер. з нім. Київ: Юніверс, 2010. С. 328.

⁴⁵ Заставний Ф. Д. Українська діаспора. Розселення українців у зарубіжних країнах. Львів : Світ, 1991. С. 20.

перебували під опікою UNRRA, потім – IRO), 35 % – поза таборами, у приватних помешканнях (орендували кімнати чи квартири)⁴⁶.

Кількість таборів ДіПі у західних зонах упродовж досліджуваного періоду коливалася. Якщо розглядати найбільш дотичний до виходу спортивного часопису час (1946), то в серпні 1947 р. в американській зоні проживало 83 646 українців, з них у 75 таборах – 58 478, приватно – 25 178. У лютому 1948 р. проживало 78 104 українці, з них у 50 таборах – 53 377, приватно – 24 727. Найбільше українців перебувало в Баварії. У серпні 1947 р. 56 133 українці, з них 43 739 осіб у 58 таборах.

У серпні 1950 р. у британській зоні проживало 10 261 українець, зокрема 8 280 осіб у 40 таборах. У грудні 1947 р. у французькій зоні 4 097 українців перебувало у таборах, а 3 347 осіб орендували житло у приватних оселях.

У липні 1946 р. у західних (американська, англійська, французька) зонах в Австрії 10 175 українців перебували у таборах, а 13 229 орендували житло у приватних оселях⁴⁷.

За віковою та статевою ознаками поділ українських ДіПі мав такий вигляд. Питома вага дітей до 14 років в американській зоні складала 8 %, в англійській – 6 %, молодих людей до 20 років – відповідно 12 % і 14 %, жінок віком понад 20 років – 30 % і 32 %, чоловіків такого ж віку – 50 % і 48 %⁴⁸. За даними В. Кубійовича, у січні 1946 р. у західних зонах Німеччини серед українців вікова категорія до 4 років складала 6,2 % від загальної кількості українців в цих зонах, 5-9 років – 4,3 %, 10-14 років – 3,8 %, 15-19 років – 8,5 %, 20-29 років – 31,8 %, 30-39 років – 26 %, 40-49 років – 13,5 %, 50-59 років – 4,6 %, понад 60 років – 1,3 %. Тобто найбільший відсоток серед українців у Німеччині складала молоді люди та люди працездатного віку (20-49 років) – 71,3 %, які хотіли і могли займатися фізкультурою і спортом. У вересні 1948

⁴⁶ Маруняк В. Українська еміграція в Німеччині і Австрії по другій світовій війні. Т. 1. Роки 1945-1951. Мюнхен, 1985. С. 115-116.

⁴⁷ Маруняк В. Українська еміграція в Німеччині і Австрії по другій світовій війні. Т. 1. Роки 1945-1951. Мюнхен, 1985. С. 116-117.

⁴⁸ Маруняк В. Українська еміграція в Німеччині і Австрії по другій світовій війні. Т. 1. Роки 1945-1951. Мюнхен, 1985. С. 120.

р. в у трьох західних зонах Німеччини й Австрії за релігійно-конфесійною приналежністю серед українців були віруючі української католицької (ймовірно, греко-католицької) церкви, їх питома вага складала 66,1 %, православної церкви – 32,6 %, інших релігій – 1,3 %⁴⁹.

За соціально-класовою структурою поділ українців на початку 1946 р. в західних зонах Німеччини мав такий вигляд. Питома вага селян в американській зоні складала 30 %, англійській – 44 %, робітників – відповідно 34 % і 35 %, представників вищих кваліфікацій – 23 % і 8 %, інших категорій – 13 % і 13 %⁵⁰. Докладні відомості про склад українських ДіПі на прикладі одного табору у Міттенвальд подав відомий український географ і громадсько-політичний діяч Володимир Кубійович у цитованій вище праці⁵¹.

2.2 Самоврядування, громадське та культурно-освітнє життя ДіПі

Українці у таборах ДіПі, попри вкрай некомфортне життя в обмеженому просторі, рано виявили громадську ініціативу. У цій справі перед великі представники інтелігенції, які пропагували ідею збереження національних традицій. Завдяки їм організовувалися такі культурні заходи, як народні промисли, концерти (народні пісні і танці), аматорські театри, найменування таборів на честь національних героїв. Попри те, що адміністрація таборів перебувала в руках UNRRA, українці в таборах започаткували органи самоврядування, допомогіві комітети, таборіві комендатури, які захищали інтереси таборян і спочатку не мали впливу на адміністрацію. Лише у 1947 р. між ними встановився взаємозв'язок. В адміністративних справах органи самоврядування підпорядковувалися UNRRA/IRO, а в громадських – Центральному представництву української еміграції та його обласним

⁴⁹ Кубійович В. З демографічних проблем української еміграції // Сьогодні і минуло: Вісник українознавства. Мюнхен; Нью-Йорк. 1949. Ч. 1-2. С. 15-17.

⁵⁰ Маруняк В. Українська еміграція в Німеччині і Австрії по другій світовій війні. Т. 1. Роки 1945-1951. Мюнхен, 1985. С. 119.

⁵¹ Кубійович В. З демографічних проблем української еміграції // Сьогодні і минуло: Вісник українознавства. Мюнхен; Нью-Йорк. 1949. Ч. 1-2. С. 23-25.

представництвом у землях. Зауважимо, що ЦПУЕ з'явилося 1 листопада 1945 р. на з'їзді представників українських допомогових комітетів. Воно ж затвердило «Рамковий статут для українського табору», згідно з яким кожний табір мав організаційну структуру. Це – адміністрація та її референтури (відділи). На чолі табору стояла таборова рада, до якої обирався один представник від 100 виборців (пізніше від 150-160). Виборцями були особи з 21 року. Рада обирала виконавчий орган – управу табору у складі коменданта та референтів, яких призначав комендант. Зазвичай у таборі діяло декілька референтур: реєстраційна, житлова, харчова, одягова, суспільної опіки, технічна, праці, господарська, культурно-освітня, переселенська, фінансова, юридична та секретаріат коменданта табору. Була також таборова поліція та громадський суд. Територія табору поділялася на блоки⁵².

У 1948 р. в таборах, де існували органи самоврядування, діяло 102 народні школи, 35 гімназій, 12 середніх шкіл, 43 фахові школи, виходило 232 періодичні видання та побачило світ 818 книжкових видань⁵³. Цікаво, що до 1948 р. шкільна справа українців у таборах в Німеччині була приватною, тобто перебувала поза шкільною системою Німеччини, тоді як в Австрії таборіві школи дотримувалися австрійської шкільної системи⁵⁴. Одними з найкращих таборівих народних шкіл з висококваліфікованими педагогами були заклади у Міттенвальді, Мюнхені та Регенсбурзі⁵⁵. Таборяни влаштовували каплиці, церкви, бібліотеки.

У перші роки таборування у західних зонах окупації Німеччини й Австрії опинилося 277 науковців. Серед них – 119 професорів вищих шкіл. Тому не дивно, що невдовзі почали відновлювати свою діяльність заклади

⁵² Подобед О. Українська родина в епоху ДіПі // Україна модерна [електронне видання]. 2019. 1 березня. URL: http://uamoderna.com/md/podobed-displaced-person?fbclid=IwAR1kFiSPFE2yFBOi10_xmqUCs_OlzydbvRVQqPC94-TlaMkuxhne5cDn9c

⁵³ Тюрменко І. Документальна україніка про становище українських переміщених осіб у повоєнній Європі (1945-1957) // Емінак. 2018. № 3(2). № С. 53.

⁵⁴ Маруняк В. Українська еміграція в Німеччині і Австрії по другій світовій війні. Т. 1. Роки 1945-1951. Мюнхен, 1985. С. 157.

⁵⁵ Міттенвальд 1946–1951. З нагоди 50-ліття таборів українських біженців в Міттенвальді, Німеччина. Воррен, Мічиган, 2001. С. 8.

вищої освіти, які до радянської окупації діяли у Чехословаччині. У 1945 р. у відновили діяльність або тільки-но виникли Український технічно-господарський інститут у Регенсбурзі (Новий Ульм, Авгсбург, Мюнхен), Українська економічна висока школа в Мюнхені, 1946 р. – Український вільний університет у Мюнхені, Українська католицька духовна семінарія в Гіршбергу, Богословсько-педагогічна академія УАПЦ, Інститут живих мов в Авгсбурзі. Подібний процес спостерігався і серед науковців. 1946 р. була започаткована Українська вільна академія наук, 1947 р. відновлено Наукове товариство імені Шевченка, функціонували й інші наукові інституції⁵⁶. Крім того, діяли гімназії, матуральні (отримання або підтвердження середньої освіти) та різноманітні курси (іноземних мов, підготовки вихователів дитячих садків, медичних сестер, садівництва, крою і шиття, миловаріння, малювання, рільництва, радіотехнічні, автомеханічні, електротехнічні бухгалтерські, торговельно-кооперативні, тощо)⁵⁷.

Розвивалося культурне життя. Діяли театри, хори, музичні і танцювальні колективи. Так, у таборі в Ельвангені функціонували Театрально-виробнича студія з відділами (драматичний, танку, хор, оркестр), Український таборовий театр, Ляльковий театр, Український хор «Боян» та інші⁵⁸.

Вирувало у таборах ДіПі й літературне життя, виходила преса, публікувалися книжки, діяли Спілка українських письменників і журналістів в Авгсбурзі, Українське літературно-мистецьке об'єднання в Мюнхені, Мистецький український рух в Німеччині, Спілка українських науковців, письменників і митців в Австрії, Об'єднання працівників дитячої літератури ім. Л. Глібова, Об'єднання українських музик, Об'єднання українських жінок, Рада фізичної культури та інші⁵⁹. Досить потужною була таборова преса. За

⁵⁶ Маруняк В. Українська еміграція в Німеччині і Австрії по другій світовій війні. Т. 1. Роки 1945-1951. Мюнхен, 1985. С. 165-182.

⁵⁷ Один рік в таборі Ельванген. Ювілейний альманах / Зредаговано колегією під проводом М. Кушніра. Ельванген, 1947. С. 24-38.

⁵⁸ Один рік в таборі Ельванген. Ювілейний альманах / Зредаговано колегією під проводом М. Кушніра. Ельванген, 1947. С. 39-48.

⁵⁹ Маруняк В. Українська еміграція в Німеччині і Австрії по другій світовій війні. Т. 1. Роки 1945-1951. Мюнхен, 1985. С. 9-11.

підрахунками В. Маруняка, у 1945-1951 рр. в Німеччині й Австрії виходили такі види пресових видань: таборів бюлетені – 51 найменування, друковані газети – 17, студентські журнали – 21, пластова періодика – 16, періодика Спілки української молоді – 7, інші молодіжні видання – 10, періодика для дітей – 8, гумористично-сатиричні видання – 12, одноднівки – 5, літературно-мистецькі – 22, наукові – 15, військові – 6, церковно-релігійні – 18, політичні – 45, інші – 36, серед них і спортивні часописи «Гарт» та «Змаг»⁶⁰.

⁶⁰ Маруняк В. Українська еміграція в Німеччині і Австрії по другій світовій війні. Т. 1. Роки 1945-1951. Мюнхен, 1985. С. 411-419.

Розділ 3

ФІЗКУЛЬТУРА І СПОРТ СЕРЕД УКРАЇНЦІВ У ТАБОРАХ ДЛЯ ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

3.1 Організаційна структура

Українські ДіПі створили цілу мережу громадських організацій, які опікувалися різними сторонами їхнього громадського життя. Головною організацією, яка спрямовувала діяльність решти товариств, було Центральне представництво української еміграції (ЦПУЕ), засноване 30 жовтня – 1 листопада 1945 р. в м. Ашафенбург на з'їзді делегатів від різних українських допомогових комітетів. Воно об'єднувало і представляло інтереси цих комітетів та неполітичних організацій українців у Німеччині. 2-й з'їзд ЦПУЕ відбувся з перервою у півроку. Спочатку 8-11 травня 1947 р. в м. Регенсбург, а потім 14-16 листопада того ж року в м. Ділінген. У 1947 р. ЦПУЕ охоплювало своєю діяльністю 177 тис. українців⁶¹. ЦПУЕ мало певну структуру та свої осередки на рівні зони (ЗПУЕ), області (ОПУЕ) та району – місцеве (МПУЕ) на чолі із відповідними управами. Керівними органами ЦПУЕ були Головна рада (законодавчий орган), Головна управа (виконавчий) та Централь. При Головній управі, що перебувала в американській окупаційній зоні, діяли відділи: фінансів, правової опіки, молоді, жіноцтва, інформації, культури й освіти, громадської опіки, праці та інші, які також поділялися на референтури (підвідділи). Наприклад, відділ культури і освіти мав такі референтури: народної школи і дитячих садків, середніх шкіл й учительських семінарій, фахової освіти і курсів, культури і мистецтва, позашкільної освіти; високих шкіл, науки і видавництв⁶².

⁶¹ На громадській ниві (До 25-ліття Центрального Представництва Української Еміграції в Німеччині) / За ред. О. Зеленецького. Мюнхен, 1972. С. 4.

⁶² Маруняк В. Українська еміграція в Німеччині і Австрії по другій світовій війні. Т. 1. Роки 1945-1951. Мюнхен, 1985. С. 147.

Головними завданнями ЦПУЕ були репрезентація української еміграції назовні в усіх сферах громадського життя, крім політичної, координація діяльності допомогових й інших громадських організацій; дбання про правову, духовну і матеріальну допомогу й опіку; сприяння переселенню з Німеччини та піклування щодо створення відповідних умов життя у країнах-реципієнтах; співпраця із закордонними українськими й іноземними допомоговими організаціями, зокрема щодо біженців. Були також й інші центральні громадських організацій, які опікувалися діпiстами – Союз українців в Німеччині, Координаційний осередок українських громадських центральних установ та інші⁶³.

Створена у Німеччині структура ЦПУЕ була згодом запозичена й центральними об'єднаннями українців в інших країнах – Австрії, Бельгії, Великій Британії, Швейцарії тощо.

Серед українських Діпi, як зазначалося вище, було багато молодих людей, діяли молодіжні організації, які сповідували здоровий спосіб життя, підтримували розвиток фізкультури і спорту. Серед них у 1947 р. – «Пласт» (28 осередків), Спілка української молоді (14), Об'єднання українських жінок (11), Міжнародна організація християнської молоді (12), а також різноманітні студентські організації⁶⁴. Наприкінці 1945 р. на території Німеччини й Австрії налічувалося приблизно 3200 українських студентів, 1947 р. – 2656, 1948 р. – 2661, 1949 р. – 1324, у березні 1950 р. – 658 студентів⁶⁵. За підрахунками одного з керівників Центрального еміграційного союзу українських студентів Е. Перейми, у квітні 1947 р. розподіл студентів по країнах мав такий вигляд: в американській зоні Німеччини перебувало 2113 українських студентів,

⁶³ Маруняк В. Українська еміграція в Німеччині і Австрії по другій світовій війні. Т. 1. Роки 1945-1951. Мюнхен, 1985. С. 251-260.

⁶⁴ Маруняк В. Українська еміграція в Німеччині і Австрії по другій світовій війні. Т. 1. Роки 1945-1951. Мюнхен, 1985. С. 268.

⁶⁵ Маруняк В. Українська еміграція в Німеччині і Австрії по другій світовій війні. Т. 1. Роки 1945-1951. Мюнхен, 1985. С. 270.

британській – 180, французькій – 32, в Австрії – 344, загалом по двом країнам – 2669 українських студентів⁶⁶.

Молодь, якою опікувався відповідний відділ ЦПУЕ, була згуртована у Спілці української молоді (СУМ), Пласті (Союз українських пластунів-емігрантів – СУПЕ), Міжнародній організації християнської молоді (ІМКА) та Раді фізичної культури (РФК). У грудні 1946 р. в Німеччині та Австрії налічувалося 3446 пластунів, зокрема старших пластунів – 941, юнаків – 1342, новаків – 1163. Якщо у 1946 р. було 139 місцевих осередків Пласту, то 1948 р. – 203. У червні 1947 р. у Німеччині й Австрії діяло 69 відділів СУМ та відповідно 5493 члени. Міжнародна організація християнської молоді, яка періодично влаштовувала вишкільні табори, у 1947 р. в Німеччині мала 32 осередки і 1994 члени, 1948 р. – 34 осередки та 4050 членів⁶⁷.

3.2 Рада фізичної культури

Але спеціалізованим підрозділом ЦПУЕ щодо розвитку фізкультури і спорту була Рада фізичної культури, яка сповідувала ідеї тіловиховання і спорту, закладені наприкінці ХІХ ст. на Галичині організацією «Сокіл» та її ідеологом і лідером Іваном Боберським, про якого писали видання РФК⁶⁸.

Невдовзі після закінчення війни молоді люди, перебуваючи у напівзруйнованих місцевостях, таборах та бараках, самоорганізувалися, розчищали спортивні майданчики, відновлювали спортивне життя. Матеріальну допомогу в облаштуванні майданчиків та придбанні спортивного інвентаря надали УНРРА та ІМКА. Почали відновлюватися або створюватися спортивні клуби. Зростала кількість не тільки активних спортсменів, але й

⁶⁶ Перейма Е. Кількість і розміщення українського студентства на чужині // Студентський збірник. Мюнхен, 1947. Ч. 1. С. 1-7.

⁶⁷ Маруняк В. Українська еміграція в Німеччині і Австрії по другій світовій війні. Т. 1. Роки 1945-1951. Мюнхен, 1985. С. 279, 282, 289.

⁶⁸ Жарський Е. Проф. Іван Боберський, його роля і значення для української фізичної культури // Альманах Ради Фізичної Культури. 1945-1948. Мюнхен, 1951. С. 11-14.

прихильників та любителів спорту. Керівним і спрямовуючим органом спортивного життя українських ДіПі стала саме РФК.

Ініціатором створення РФК виступило ЦПУЕ. 27 жовтня 1945 р. відбулося засідання ініціативної групи у складі проф. А. Антоновича, Я. Рака, В. Гнатика, М. Дужого, М. Микити, В. Нагайського та М. Цюрака, яка запропонувала назву спортивної централі (РФК) та визначила основні напрямки її діяльності. 29 жовтня було обрано склад ініціативного комітету зі створення РФК: А. Антонович (голова), М. Дужий (заступник), М. Цюрак (секретар), М. Микита (скарбник), В. Нагайський (організаційний референт), В. Гнатик (референт у справах дисципліни), схвалено інструкцію щодо плану праці українських фізкультурних організацій та проекти статутів РФК і спортивно-фізкультурних товариств.

25 листопада 1945 р. у Мюнхені-Карлсфельді відбулися установчі збори представників спортивних організацій – 17 делегатів від 9 спортивних товариств («Чорногора» Авгсбург, «Дніпро» Байройт, «Юнак» Авгсбург, УСКК Мюнхен, «Дніпро» Бамберг, КЛК Мюнхен, «Лев» Карлсфельд, «Сокіл» Бар-Верісгофен та «Чайка» Карлсфельд), 6 кваліфікованих викладачів фізкультури та 22 гостей із дорадчим голосом. Збори схвалили статут (правильник) РФК, намітили основні завдання роботи РФК та обрали саму Раду фізичної культури: голова – д-р А. Лукіяненко, заступники – М. Дужий, Я. Рак, члени – Д. Рак, С. Романець, М. Цюрак, проф. М. Тріль, В. Гнатик, В. Нагайський, о. В. Івашко, С. Кравчишин, М. Гошовський, О. Лисинецький, О. Москалевич, Р. Якимчук. Від ЦПУЕ до РФК входили також референт фізичної культури, інспектор фізичного виховання у народних і середніх школах, делегат від об'єднаних спортивних суддів та делегат від дипломованих учителів й учителів фізкультури. До Контрольної комісії РФК обрали генерала В. Петріва (голова), Ю. Пачовського та С. Воляника (члени). 8 червня 1946 р. на черговому засіданні місцеперебування РФК перенесено з Мюнхена до Авгсбурга та кооптовано нових членів: С. Кікту (секретар), Я. Андруховича (суддя), І. Красника (футбол), Р. Савчака (шахи).

Були визначені головні завдання РФК:

- репрезентація української фізичної культури як на внутрішній (серед емігрантів), так і зовнішній арені (з'їзди, конференції, змагання);
- ініціювати створення фізкультурних організацій, координувати їх діяльність, організовувати змагання у всіх видах фізкультури;
- для забезпечення гармонійного і систематичного розвитку фізкультури і спорту організовувати курси й табори з підготовки інструкторів;
- надавати консультації та поради окремим спортивним товариствам, спрямовувати їх діяльність у найбільш доцільний спосіб;
- влаштовувати змагання на Відзнаку Фізкультурної Вправності з метою поширення фізкультури і спорту серед якомога більшого кола людей;
- посилення теоретичного обґрунтування розвитку фізкультури і спорту серед українців.

У вересні 1946 р. була впорядкована організаційна структура РФК. Діяльність Ради була розподілена між 8 відділами (референтурами): організації, секретаріату, фінансів, господарства, культурно-освітньої праці, суддівства, змагань та Відзнаки Фізичної Вправності (ВФВ – норматив оцінки рівня фізичної підготовки). Між іншим, у 1947 р. ВФВ здобуло 1009 осіб з 18 спортивних товариств, а саме: «Лев» – 169 (зокрема 35 жінок), «Чорногора» – 134 (54), «Бескид» – 128 (55), «Запоріжжя» – 104 (21), «Беркут» – 87 (14), «Степ» – 65 (8), що в середньому складало 2,6 – 5,3 % від загальної кількості мешканців таборів⁶⁹. Правильник щодо здійснення перевірки рівня фізичної підготовки (ВФВ) розробила саме РФК⁷⁰.

Згодом структура РФК вдосконалювалася, з'явилися ланки з окремих видів спорту (футбол, легка атлетика, плавання, волейбол, баскетбол, шахи, лижний спорт, бокс, важка атлетика, мандрівництво), а також відділ верифікації та покарання. У 1946 р. був створений Діловий Виділ (виконавчий

⁶⁹ Де сила – там воля вітає. Огляд діяльності Українського Спортивного Товариства «Чорногора» в Авґсбурзі за роки 1945–1948. Авґсбург: Спортове вид-во «Гарт», 1948. С. 68.

⁷⁰ Спортовий довідник на 1946/47 роки / Видання Спілки «Українське мистецтво». Регенсбург, 1946. С. 38.

орган) РФК у складі голови, заступника, секретаря, скарбника та відповідальних (діловод) за окремі галузі роботи РФК й окремі види спорту⁷¹. З вересня 1946 р. головою РФК став Володимир Блавацький, жовтня 1947 р. – Іван Красник, з осені 1948 р. – Степан Кікта.

Формувалася мережа спортивних організацій. Наприкінці 1946 р. в американській зоні Німеччини діяло 39 спортивних товариств, в яких налічувалося 2873 члени, зокрема 449 жінок. В англійській зоні – 12 товариств і 829 членів, зокрема 141 жінка. У французькій зоні рух фізкультури робив лише перші кроки. Організаційно РФК в американській зоні мала такий поділ: область Авгсбург – 5 товариств, 655 членів, зокрема 52 жінки; область Мюнхен – 10 товариств, 795 членів, зокрема 151 жінки; область Регенсбург – 9 товариств, 204 члени, зокрема 76 жінок; область Ашафенбург – 6 товариств, 563 члени, зокрема 100 жінок; область Ансбах – 9 товариств, 566 членів, зокрема 78 жінок⁷². Наприкінці 1947 р. РФК зареєструвало в Німеччині 51 спортивне товариство, зокрема в американській зоні – 31, британській – 16, французькій – 4. Вони об'єднували у своєму складі 2359 активних спортсменів, зокрема 280 легкоатлетів, 927 футболістів, 374 волейболісти та баскетболісти, 80 важкоатлетів, 28 боксерів, 38 плавців, 264 тенісисти, 87 лижників, 108 лижників та 276 шахістів⁷³. Між іншим, серед них були й відомі свого часу спортсмени, наприклад, чемпіон УСРР із шахів 1927 р., класик світової шахової композиції Олексій Селезньов (Селезнів). У 1946-1947 рр. він належав до спортивних товариств «Зоря» (Швайнфурт) та «Запоріжжя» (Ашафенбург)⁷⁴. РФК займалося й освітньо-виховною діяльністю, організувавши 3 вишкільні курси (з лижних гонок, волейболу та баскетболу), 5 курсів для інструкторів фізкультури, низку курсів для спортивних суддів,

⁷¹ В. М. Український спорт на еміграції по II світовій війні та Рада Фізичної Культури // Альманах Ради Фізичної Культури. 1945-1948. Мюнхен, 1951. С. 24.

⁷² В. М. Український спорт на еміграції по II світовій війні та Рада Фізичної Культури // Альманах Ради Фізичної Культури. 1945-1948. Мюнхен, 1951. С. 18-26.

⁷³ Маруняк В. Українська еміграція в Німеччині і Австрії по другій світовій війні. Т. 1. Роки 1945-1951. Мюнхен, 1985. С. 283-284.

⁷⁴ Семенко Ю. Шахи в Україні. Нариси з історії шахової гри на українській землі від Київської Русі до Української РСР та еміграції / Передмова міжнар. гросмейстера Л. Пахмана. Мюнхен, 1982. С. 88-91.

педагогічну школу із 2-річним навчанням для підготовки інструкторів фізкультури, а також інспекцію фізичної культури для середніх і народних (початкових) шкіл⁷⁵.

Лідерами за кількістю учасників, перемог та видів спорту були такі спортивні товариства, як «Лев» (Міттенвальд), «Чорногора» (Авгсбург), «Січ» (Регенсбург), «Орлик» (Берхтесгаден), «Беркут» (Новий Ульм), УССК (Мюнхен), «Дніпро» (Байройт) та УСТ (Ашафенбург) та інші⁷⁶.

Українські спортсмени брали участь у міжнародних змаганнях, зустрічалися із командами й індивідуальними спортсменами інших народів, зокрема австрійців, американців, євреїв, естонців, німців, латишів, литовців, південних слов'ян, поляків, французів, угорців. В таборах ДіПі проводилися і Дні фізичної культури, про що докладно повідомляли видання РФК⁷⁷.

Оскільки переміщені особи не могли взяти участь у XIV Олімпіаді в Лондоні, то вони висунули ідею про організацію власної олімпіади. Навесні 1948 р. у структурі Міжнародного комітету політичних біженців (ІНКОПФ) була сформована спортивна секція, до складу якої увійшли й українці. Один з її членів Я. Рак запропонував у рік олімпіади провести міжнародні спортивні змагання і тих народів, представники яких опинилися на вигнанні у Німеччині. Ідею підтримали ЦПУЕ, РФК та інші центральні об'єднання українців в Німеччині та Великій Британії. Допомогу в її реалізації надали ІРО та ІНКОПФ. Незважаючи на те, що існували організаційні та матеріальні проблеми, «Олімпіада ДіПі» відбулася. З червня по листопад 1948 р. змагання із різних видів спорту проходили у містах Міттенвальд, Авгсбург, Нюрнберг, Вюрцбург. У них взяли участь представники не всіх національних груп ДіПі, а лише естонці, латиші, литовці, поляки, словаки, словенці, угорці, українці та чехи. При відкритті «Олімпіади ДіПі» виконувалися національні гімни,

⁷⁵ Маруняк В. Українська еміграція в Німеччині і Австрії по другій світовій війні. Т. 1. Роки 1945-1951. Мюнхен, 1985. С. 283-284.

⁷⁶ На громадській ниві (До 25-ліття Центрального Представництва Української Еміграції в Німеччині) / За ред. О. Зеленецького. Мюнхен, 1972. С. 22.

⁷⁷ Рак Я. Фізична Культура на службі нації // Альманах Ради Фізичної Культури. 1945-1948. Мюнхен, 1951. С. 111-113.

збірні команди прямували стадіоном у Міттенвальді з національними прапорами. Українську команду із синьо-жовтим прапором очолював Микола Гнатів⁷⁸. Спортсмени змагалися у таких видах спорту, як футбол, волейбол, баскетбол, легка атлетика, настільний теніс, бокс та шахи. Загалом спортивний доробок українців на цій олімпіаді склав 6 золотих (чоловіки волейбол, естафета 4x100, бокс у трьох вагових категоріях, футбол), 4 срібні (жінки настільний теніс, 100-метровка, естафета 4x60 та стрибки у висоту, бокс) та 2 бронзові (жінки 100-метровка) медалі⁷⁹.

Поважною була інструкторська й інформаційна діяльність РФК. До жовтня 1947 р. загальним накладом у 7 тис. примірників для первинних осередків було видано 35 обіжників, 21 комунікат та 11 оглядів праці РФК. Поширювалися правильники для спортсменів і суддів з різних видів спорту. У 1947 р., завдяки зусиллям Українського вільного університету у Мюнхені⁸⁰, великим досягненням стало започаткування Педагогії фізичної культури в Міттенвальді (однорічні Вищі курси педагогів фізкультури) – підготовки вчителів фізкультури. Так, у 1947 р. упродовж двох семестрів курсанти вивчали такі дисципліни за окремими циклами: психологія, педагогіка, українська та англійська мови; біологія, анатомія, фізіологія, гігієна, масаж, лікарський контроль і надання першої медичної допомоги; історія фізкультури, основи і методика фізкультури, фізкультура в школі, фізкультура в самодіяльних організаціях, механіка рухів; гімнастика, легка атлетика, спортивні ігри, плавання, лижний спорт, бокс та нові ігри загалом 1506 годин⁸¹.

Була створена також термінологічна комісія у складі мовознавців Української вільної академії наук та тренерів з фізкультури і спорту. Хоча

⁷⁸ Лисяк О. Спортові ігри ІНКОПФ – «Олімпіада ДП» // Альманах Ради Фізичної Культури. 1945-1948. Мюнхен, 1951. С. 95-96.

⁷⁹ Подобед О. Олімпіада ДіПі // *Evropský filozofický a historický diskurz*. Praha. 2017. Svazek 3. 2 vydání. S. 29-30.

⁸⁰ Міттенвальд 1946-1951: з нагоди п'ятдесятиліття таборів українських біженців у Міттенвальді, Німеччина / Упоряд. Т. Рогатинська, Б. Карпенко; редкол.: П. Рогатинський та ін. Воррен, Мічіган, 2001. С. 22.

⁸¹ Н. Н. Річні курси педагогів фізичної культури // Альманах Ради Фізичної Культури. 1945-1948. Мюнхен, 1951. С. 91; Міттенвальд 1946-1951: з нагоди п'ятдесятиліття таборів українських біженців у Міттенвальді, Німеччина / Упоряд. Т. Рогатинська, Б. Карпенко; редкол.: П. Рогатинський та ін. Воррен, Мічіган, 2001. С. 67-70.

комісія і працювала нетривалий період часу, але змогла конституювати 95 термінів⁸².

Окремим підрозділом РФК була й колегія суддів під назвою Об'єднання українських спортивних суддів або Об'єднання спортивних суддів (ОСС). Територіально воно поділялося на області, що відповідало територіальній структурі РФК – Авґсбург, Мюнхен, Регенсбург, Ашафенбург, Ансбах. Суддівський корпус (члени ОСС) поділявся на групи за такими критеріями:

- за ступенем – кандидат, дійсний суддя, почесний суддя;
- за класами (відповідно до поділу на класи спортивних товариств) – III, II, I класу, Ліга тощо;
- за видами спорту.

До складу Проводу ОСС належали Ярослав Андрухович (голова), Євген Снігур (заступник), Ярослав Хоростіль (секретар), Володимир Процінський (діловод вишколу), Євген Івашко (член). У різний час до керівного складу колегії належали Володимир Гнатик, Володимир Сніпко, Роман Левицький, Іван Красник. Для підготовки суддів у містах Ашафенбург, Авґсбург, Міттенвальд, Регенсбург та Ротенбург відбулося 6 курсів, які закінчилися складанням відповідних іспитів. За час існування ОСС (друга половина 1940-х рр.) до складу колегії входило 45 суддів (різних класів і видів спорту)⁸³.

⁸² В. М. Український спорт на еміграції по II світовій війні та Рада Фізичної Культури // Альманах Ради Фізичної Культури. 1945-1948. Мюнхен, 1951. С. 22-23.

⁸³ Андрухович Я. Українське Спортове Судівництво // Альманах Ради Фізичної Культури. 1945-1948. Мюнхен, 1951. С. 90.

РОЗДІЛ 4

СПОРТИВНИЙ ЧАСОПИС «ГАРТ»

4.1 Редакція, автори, періодичність

Рада Фізичної Культури мала і свої друковані видання – «Гарт», «Змаг», «Альманах Ради Фізичної Культури. 1945-1948», «Літопис Ради Фізичної культури» (1951), на сторінках яких висвітлювалися різноманітні питання розвитку фізкультури і спорту серед українських ДіПі. Проте окремих публікацій про ці видання немає.

Першим ілюстрованим спортивним еміграційним виданням був спортивний часопис «Гарт», що виходив упродовж 1946 р. у м. Бад-Верісгофен – з 28 липня (Ч. 1) до 31 жовтня (Ч. 7). Його видавцем з дозволу УНРРА було видавництво «Гарт», яке спочатку розташовувалося у будинку по вул. Hermann-Aust-Straße, 26 E, а з жовтня 1946 р. у готелі «Вікторія». Редагувала часопис редакційна колегія. Друк здійснювався у місцевій друкарні Ганса Хольцмана (Hans Holzmann). Часопис виходив раз на два тижні, крім Ч. 6, який побачив світ через місяць після попереднього числа. Мова публікацій – українська.

Авторський колектив був невеликий. Поданий нижче статистичний матеріал складений автором внаслідок перегляду усіх чисел часопису (de visu). Найбільша кількість статей або рубрик, оскільки в їх межах було декілька коротких повідомлень, опублікована без підпису. Таких було 85. Ймовірно вони були написані членами редколегії.

Серед авторів був і відомий громадський діяч, педагог, редактор, викладач таборової (ДіПі) гімназії в Мюнхені, член ініціативного комітету зі створення РФК Адам Антонович (1908-1992). Йому належать 3 статті, підписані повним ім'ям та прізвищем, та 1 стаття – за ініціалами і прізвищем (А. Антонович). Вони стосувалися принципу плановості в роботі спортивних товариств (Ч. 1), розвитку фізкультури (тіловиховання) в школі (ЧЧ. 2-3) та

перспектив розвитку фізкультури і спорту серед українських емігрантів (Ч. 7). Імовірно Адаму Антоновичу належать і статті, підписані криптонімом *А. А.* (ЧЧ. 4, 6), які за жанром схожі на його авторські статті. Можна припустити, що він брав безпосередню участь у редколегії часопису.

Решту авторів визначити складно. Одна частина статей підписана псевдонімами *В. Бродич* (ЧЧ. 4, 5) або *Р. Бродич* (Ч. 7), *Мир. Славич* (ЧЧ. 1, 3, 4), інша – криптонімами та гетеронімами: *Mim* (ЧЧ. 1, 4, 6, 7), *Р. К.* (ЧЧ. 1, 2, 3, 4, 5), *В. С.* (Ч. 5), *А. К.* (Ч. 7), а, можливо, і «лісовими іменами» членів українського «Пласту», які активно брали участь у спортивному русі та належали до спортивних товариств і РФК – *Гал-ка* (ЧЧ. 2, 4), *Га-кий* (Ч. 6), *Іщ* (Ч. 5), *Луч* (ЧЧ. 5, 6, 7), *Олд бой* (Ч. 7), *Ролев* (Ч. 2), *Шерш* (Ч. 2). Автор віршів, опублікованих на сторінках часопису, «сховався» за криптонімами *Р. З.* (ЧЧ. 1, 3) та *Роз* (Ч. 5). Під одним матеріалом стоїть підпис редакції (Ч. 1).

З великою долею вірогідності автора статей, підписаних криптонімами *Ях* (Ч. 3) та *Я. Х.* (Ч. 5), можна визначити як Ярослава Хоростіль, який входив до керівного складу спортивного товариства «Чорногора» (Авгсбург)⁸⁴, з 1946 р. – до РФК, зокрема його Ділового Виділу⁸⁵, а в Канаді – спортивного товариства «Україна»⁸⁶.

4.2 Рубрики і статті

Коло питань, що висвітлювалося на сторінках часопису, широкіше – від політичних подій у світі (невеликий за обсягом блок інформації) до різноманітної інформації щодо розвитку фізкультури і спорту у світі, в окремих країнах та середовищі українських переміщених осіб в зонах окупації Німеччини й Австрії.

⁸⁴ Де сила – там воля вітає. Огляд діяльності Українського Спортивного Товариства «Чорногора» в Авгсбурзі за роки 1945–1948. Авгсбург: Спортове вид-во «Гарт», 1948. С. 16, 21, 49.

⁸⁵ В. М. Український спорт на еміграції по II світовій війні та Рада Фізичної Культури // Альманах Ради Фізичної Культури. 1945-1948. Мюнхен, 1951. С. 21.

⁸⁶ Хоростіль Я., Костюк Р. Спортове товариство «Україна» – Торонто (У 35-річчя). Торонто, 1983. 428 с.

Рубрики часопису можна поділити на дві групи: перша – задекларовані рубрики (з конкретними назвами), друга – ті, які не позначені заголовком (не мають назви), але за змістом такими є.

До першої групи можна віднести такі рубрики:

1. Рубрика «*В останній хвилині*», що розміщувалася у правому верхньому куті першої сторінки. Вона є у кожному числі часопису, крім Ч. 2, де в цьому місці була оголошена дата проведення Дня фізичної культури (28 серпня 1946 р.). Тут публікувалася «гаряча» інформація, що надійшла до редакції в останній момент. Це, наприклад, оголошення про футбольні матчі, які мали відбутися найближчим часом⁸⁷ або тільки-но відбулися⁸⁸, інформація про міжнародні змагання в країнах Європи та змагання репрезентантів народів ДіПі в Німеччині⁸⁹, змагання українців з легкої атлетики, футболу, тенісу та плавання в окремих містах американської зони Німеччини⁹⁰, чемпіонат з футболу українських діпістів у класі першунів (лідерів, вища ліга)⁹¹ та легкої атлетики⁹².

2. Рубрика «*З наших грищ*», що була у кожному числі часопису. У ній подавалася інформація про чемпіонати українських діпістів з різних видів спорту – баскетболу (кошівка), футболу (копаний м'яч), волейболу (відбиванка), шахів. Це могли бути як невеликі за обсягом матеріали (два короткі повідомлення про змагання)⁹³, так і середні (на половину або третину сторінки)⁹⁴ та розлогі статті (майже на цілу сторінку часопису)⁹⁵. Іноді складовими частинами цієї рубрики були календарі змагань (розгрівка – розіграш) та таблиці чемпіонатів. Переважна частина цієї рубрики була присвячена футбольним змаганням.

⁸⁷ В останній хвилині // Гарт. 1946. Ч. 1 (28 лип.). С. 1.

⁸⁸ В останній хвилині // Гарт. 1946. Ч. 3 (25 серп.). С. 1.

⁸⁹ В останній хвилині // Гарт. 1946. Ч. 4 (4 вер.). С. 1.

⁹⁰ В останній хвилині // Гарт. 1946. Ч. 5 (15 вер.). С. 1.

⁹¹ В останній хвилині // Гарт. 1946. Ч. 6 (15 жовт.). С. 1; В останній хвилині // Гарт. 1946. Ч. 7 (31 жовт.). С. 1.

⁹² В останній хвилині // Гарт. 1946. Ч. 6 (15 жовт.). С. 1.

⁹³ З наших грищ // Гарт. 1946. Ч. 1 (28 лип.). С. 3; З наших грищ // Гарт. 1946. Ч. 4 (4 вер.). С. 3.

⁹⁴ З наших грищ // Гарт. 1946. Ч. 3 (25 серп.). С. 3; З наших грищ // Гарт. 1946. Ч. 5 (15 вер.). С. 3; З наших грищ // Гарт. 1946. Ч. 7 (31 жовт.). С. 3.

⁹⁵ З наших грищ // Гарт. 1946. Ч. 2 (11 серп.). С. 3; З наших грищ // Гарт. 1946. Ч. 6 (15 жовт.). С. 3

3. Постійною, крім останнього числа, була рубрика «Спомини старого спортсмена». Чотири з п'яти публікацій були підписані криптонімом *Р. К.*, одна – без підпису, але, ймовірно, належала тому ж автору, оскільки в усіх публікаціях йшлося про один і той же регіон (Галичина, Львів, Перемишль, р. Сян) та час (початок ХХ ст.). Автор був не тільки свідком, але й учасник описаних подій. Це були спогади-нариси про спортивне життя українських учнів у гімназії в Перемишлі у 1911 р.⁹⁶, зустріч з відомим українським спортсменом і лікарем Мар'яном Долинським у Заліщиках⁹⁷, площу «Сокола-Батька» у Львові (1910) та її важливість у розвитку українського спорту⁹⁸, виникнення українського спортивного товариства «Сянова чайка» у Перемишлі⁹⁹, участь чеських військових у футбольному протистоянні української команди «Сянова чайка» й польської команди «Сан»¹⁰⁰, запозичення українцями Перемишля досвіду змагань з веслування між командами Кембриджського й Оксфордського університетів¹⁰¹. Можна припустити, що автором цих статей був український громадський діяч, інженер, агроном-дослідник, уродженець с. Хмелев Заліщицького р-ну, нині Тернопільської обл. Роман Коцик (1895-1970), який навчався в Українській чоловічій гімназії У Перемишлі, був провідником другого гуртка Пласту двадцятого відділу «Сянової чайки», 1918-1919 рр. – урядовцем повітового комісаріату у Заліщиках, 1939-1949 рр. проживав у Німеччині.

4. У п'яти числах часопису зустрічалася рубрика «Спорт у світі». У ній йшлося про окремих відомих спортсменів (бокс), анонси змагань, результати легкоатлетичних змагань в Європі, світовий рекорд з бігу на 400 м., шахові турніри¹⁰², результати змагань з легкої атлетики у США, Швейцарії і Швеції, рекорд з плавання та олімпійський конгрес у Лозанні¹⁰³, докладні огляди

⁹⁶ Р. К. Нова сила // Гарт. 1946. Ч. 1 (28 лип.). С. 4.

⁹⁷ Р. К. Праспортовець // Гарт. 1946. Ч. 2 (11 серп.). С. 3.

⁹⁸ Р. К. Власний кут // Гарт. 1946. Ч. 3 (25 серп.). С. 4.

⁹⁹ Р. К. Перші кроки // Гарт. 1946. Ч. 4 (4 вер.). С. 4.

¹⁰⁰ Р. К. Празька позичка // Гарт. 1946. Ч. 5 (15 вер.). С. 3.

¹⁰¹ Оксфорд – Кембрідж // Гарт. 1946. Ч. 6 (15 жовт.). С. 4.

¹⁰² Спорт у світі // Гарт. 1946. Ч. 1 (28 лип.). С. 3.

¹⁰³ Спорт у світі // Гарт. 1946. Ч. 2 (11 серп.). С. 2.

легкоатлетичних змагань у країнах Європи і Південної Америки¹⁰⁴, анонс боксерського поєдинку на звання чемпіона світу у важкій вазі (Нью-Йорк), вімблдонський тенісний турнір, світовий рекорд у бігу на 1000 м., змагання з ковзанярського спорту, Військову олімпіаду (Берлін) й Олімпіаду німецької молоді та шаховий турнір у Гронінгені¹⁰⁵, а також короткі повідомлення про спортивні змагання у світі, зокрема у Бухаресті, Москві, Тірані, країнах Європи та Південної Америки¹⁰⁶.

5. Окремою, не пов'язаною із фізкультурою і спортом, була *рубрика «Світові події»*. Це могли бути розлогі інформації про якусь одну чи дві події, наприклад, Паризьку мирну конференцію (29 липня – 15 жовтня 1946 р.) з підготовки текстів договорів країн антигітлерівської коаліції із союзниками гітлерівської Німеччини та нараду з комісії з ядерної енергетики ООН у Нью-Йорку¹⁰⁷, або короткі повідомлення, зокрема про ноту СРСР до Туреччини з пропозицією про зміну умов договору у Монтре щодо спільного (СРСР і Туреччини) контролю на Дарданелами, події в Палестині, Індії, Китаї¹⁰⁸, продовження роботи Паризької мирної конференції, інцидент (обстріл двох американських літаків) у повітряному просторі Югославії, засідання Ради безпеки ООН, підготовку спільних американо-турецьких військових навчань в Егейському морі, проведення китайськими комуністами загальної мобілізації на окупованих територіях та ноти Великобританії і США до польського уряду щодо надання рівних прав різним партіям на виборах до парламенту¹⁰⁹.

6. Невеликою за обсягом інформації була *рубрика «В наших товариствах»*. Це були матеріали про різноманітні заходи (збори товариства,

¹⁰⁴ Спорт у світі // Гарт. 1946. Ч. 3 (25 серп.). С. 2.

¹⁰⁵ Спорт у світі // Гарт. 1946. Ч. 5 (15 вер.). С. 4.

¹⁰⁶ Спорт у світі // Гарт. 1946. Ч. 7 (31 жовт.). С. 4.

¹⁰⁷ Світові події // Гарт. 1946. Ч. 2 (11 серп.). С. 4.

¹⁰⁸ Світові події // Гарт. 1946. Ч. 3 (25 серп.). С. 4.

¹⁰⁹ Світові події // Гарт. 1946. Ч. 4 (4 вер.). С. 4.

організація змагань, проведення Дня фізкультури тощо) одного¹¹⁰ або одразу кількох спортивних товариств¹¹¹.

7. У двох числах була рубрика «Відгуки тижня», в якій йшлося про травми спортсменів під час змагань¹¹², а також жартівлива замальовка про футбольний матч і «кашубську» говірку декого з глядачів¹¹³.

8. Зустрічалися і поодинокі рубрики, наприклад, «З пресової ниви», в якій повідомлялося про новий часопис «Українська трибуна», що тільки-но побачив світ у Мюнхені¹¹⁴, або «Веселий куток», де у віршованій формі йшлося про хвалькуватого спортсмена¹¹⁵.

Друга група характеризується спільним тематичним спрямуванням (змістом) матеріалу, але без зазначення рубрики. Такі матеріали можна згрупувати таким чином:

1. *Публікації матеріалу про окремий вид спорту* за певною схемою: правила, організація (план-схема спортивної площадки), суддівство, інвентар, учасники тощо. Такі матеріали публікувалися в кожному числі часопису та стосувалися футболу¹¹⁶, волейболу¹¹⁷, великого тенісу¹¹⁸, баскетболу¹¹⁹, легкої атлетики (у трьох числах поспіль)¹²⁰.

2. *Публіцистичні статті загального характеру щодо розвитку фізкультури і спорту*, які зазвичай розміщувалися на першій сторінці часопису. Певною мірою частину з них можна вважати передовицями. Це могли бути статті авторські або анонімні. Так, перу А. Антоновича належать статті про значення фізкультури в школі¹²¹ і серед українських емігрантів

¹¹⁰ В наших товариствах // Гарт. 1946. Ч. 6 (15 жовт.). С. 4

¹¹¹ В наших товариствах // Гарт. 1946. Ч. 3 (25 серп.). С. 3; В наших товариствах // Гарт. 1946. Ч. 5 (15 вер.). С. 3.

¹¹² Гал-ка. А кровця ллється... // Гарт. 1946. Ч. 2 (11 серп.). С. 4.

¹¹³ Гал-ка. Невідоме плем'я // Гарт. 1946. Ч. 4 (4 вер.). С. 4.

¹¹⁴ Новий український часопис // Гарт. 1946. Ч. 3 (25 серп.). С. 3.

¹¹⁵ Роз. Непризнаний талант // Гарт. 1946. Ч. 5 (15 вер.). С. 3.

¹¹⁶ Копаний м'яч // Гарт. 1946. Ч. 1 (28 лип.). С. 4.

¹¹⁷ Відбиванка // Гарт. 1946. Ч. 2 (11 серп.). С. 4.

¹¹⁸ Теніс // Гарт. 1946. Ч. 3 (25 серп.). С. 4.

¹¹⁹ Кошівка // Гарт. 1946. Ч. 4 (4 вер.). С. 4.

¹²⁰ Легка атлетика // Гарт. 1946. Ч. 5 (15 вер.). С. 4; Легка атлетика // Гарт. 1946. Ч. 6 (15 жовт.). С. 4; Луч. Легка атлетика // Гарт. 1946. Ч. 7 (31 жовт.). С. 4.

¹²¹ Антонович Адам. Тіловиховання в школі // Гарт. 1946. Ч. 2 (11 серп.). С. 1; Антонович Адам. За належний рівень // Гарт. 1946. Ч. 3 (25 серп.). С. 2.

взагалі¹²², необхідність об'єднання зусиль у справі розвитку фізкультури і спорту навколо Ради фізичної культури¹²³, планомірність у роботі спортивних товариств¹²⁴, співпрацю спортивних товариств у побутових справах¹²⁵, В. Бродичу – статті про межу фізичних можливостей людини у спорті¹²⁶ та про спорт взагалі¹²⁷. Статті без зазначення автора або підписані псевдонімом стосувалися естетичного¹²⁸ й етичного¹²⁹ аспектів фізкультури, користі заняття фізкультурою і спортом¹³⁰, травматизму (чи смерті) у спорті¹³¹, гонитви за рекордами¹³², вкладу Івана Боберського в українську систему тіловиховання¹³³.

3. *Статті-передовиці*. Зазвичай вони публікувалися без зазначення автора і стосувалися нагальних на той час проблем (питань) розвитку фізкультури і спорту. Якщо у першому числі це було звернення до читача з поясненням мети і завдань часопису, то у другому йшлося про День фізичної культури, який пропонувалося провести 25 серпня 1946 р. під гаслом «Привіт Рідній Землі». Організатором виступили РФК та її місцеві осередки¹³⁴. Третє число вийшло саме в день цього свята і також було присвячене поясненню важливості і необхідності проведення Дня фізичної культури¹³⁵. У наступних двох числах передовиць не було, але на першій сторінці кожного з них йшлося про відзначення свята у Бад-Верісгофені¹³⁶ та Новому Ульмі¹³⁷.

¹²² А. А. В чому сила організації? // Гарт. 1946. Ч. 6 (15 жовт.). С. 1.

¹²³ Антонович А. Власними силами // Гарт. 1946. Ч. 7 (31 жовт.). С. 1.

¹²⁴ Антонович А. Пляновість // Гарт. 1946. Ч. 1 (28 лип.). С. 2.

¹²⁵ А. А. Гостям раді // Гарт. 1946. Ч. 4 (4 вер.). С. 2.

¹²⁶ Бродич В. Де межа? // Гарт. 1946. Ч. 5 (15 вер.). С. 1.

¹²⁷ Бродич В. Що таке спорт? // Гарт. 1946. Ч. 4 (4 вер.). С. 2.

¹²⁸ Краса в грі // Гарт. 1946. Ч. 1 (28 лип.). С. 1-2.

¹²⁹ Етика в грі // Гарт. 1946. Ч. 3 (25 серп.). С. 1.

¹³⁰ Ролев. Всебічний спорт // Гарт. 1946. Ч. 2 (11 серп.). С. 2; Дві культури // Гарт. 1946. Ч. 4 (4 вер.). С. 2; Міт.

Що ж далі? // Гарт. 1946. Ч. 7 (31 жовт.). С. 2.

¹³¹ Міт. Годі мовчати // Гарт. 1946. Ч. 4 (4 вер.). С. 1.

¹³² В. С. На злій дорозі // Гарт. 1946. Ч. 5 (15 вер.). С. 2.

¹³³ Батько тіловиховання // Гарт. 1946. Ч. 3 (25 серп.). С. 2.

¹³⁴ День фізичної культури // Гарт. 1946. Ч. 2 (11 серп.). С. 1.

¹³⁵ Привіт Рідній Землі // Гарт. 1946. Ч. 3 (25 серп.). С. 1.

¹³⁶ День Фізкультури в Бад-Верісгофені // Гарт. 1946. Ч. 4 (4 вер.). С. 1.

¹³⁷ «День Фізкультури» в Новім Ульмі // Гарт. 1946. Ч. 5 (15 вер.). С. 1.

4. *Публікації щодо діяльності редколегії (редакції) часопису.* Це звернення редакції до читачів¹³⁸ та дописувачів¹³⁹ або адміністрації щодо поширення чи передплати часопису¹⁴⁰, пояснення редакції щодо затримки виходу числа 6¹⁴¹, заклик до письменників, журналістів і художників до співпраці із редакцією¹⁴², оголошення про продаж спортивного календаря «Гарт»¹⁴³, звернення до читачів надавати редакції фотографій спортивних змагань¹⁴⁴.

5. *Публікації про діяльність РФК.* У першій публікації йшлося про заснування обласної делегатури РФК в Авґсбурзі, під егідою якої об'єдналося 10 спортивних товариств. Повідомлялася про структуру правління делегатури: голова, секретар, референти з боксу, плавання, легкої атлетики і руханки (фізкультура) та діловод спортивних суддів, а також про розклад змагань першості області та структуру спортивних тамтешніх товариств¹⁴⁵. У другій публікації було подано кілька повідомлень: оголошення про скликання надзвичайних загальних зборів РФК (26 вересня 1946 р., звіти, зміна правління та обрання нових членів РФК), обрання нового правління обласних делегатур РФК у Регенсбурзі та Мюнхені, комунікат Ділового видилу, влаштування, за дорученням РФК, тенісного турніру в Бад-Верісгофені¹⁴⁶. У третій публікації повідомлялося про спільну конференцію Обласної делегатури РФК в Авґсбурзі та представників 5 місцевих спортивних товариств¹⁴⁷ та про створення нової (п'ятої) Обласної делегатури РФК з центром у м. Ансбах, обрання її правління та оприлюднення плану проведення змагань у новоутвореній області¹⁴⁸. Четверта публікація щодо діяльності РФК

¹³⁸ Слово до читачів // Гарт. 1946. Ч. 1 (28 лип.). С. 1.

¹³⁹ Редакція. До наших дописувачів // Гарт. 1946. Ч. 1 (28 лип.). С. 4.

¹⁴⁰ Від адміністрації // Гарт. 1946. Ч. 1 (28 лип.). С. 4.

¹⁴¹ Від редакції // Гарт. 1946. Ч. 6 (15 жовт.). С. 2.

¹⁴² Оповістка // Гарт. 1946. Ч. 6 (15 жовт.). С. 4.

¹⁴³ Вже появився спортовий календарець «Гарт» // Гарт. 1946. Ч. 7 (31 жовт.). С. 1.

¹⁴⁴ Від редакції // Гарт. 1946. Ч. 7 (31 жовт.). С. 4.

¹⁴⁵ Обласна Делегатура РФК – Авґсбург // Гарт. 1946. Ч. 1 (28 лип.). С. 1

¹⁴⁶ З Ради РФК // Гарт. 1946. Ч. 4 (4 вер.). С. 3.

¹⁴⁷ Нарада Області Авґсбург // Гарт. 1946. Ч. 5 (15 вер.). С. 2.

¹⁴⁸ Нова Область РФК // Гарт. 1946. Ч. 5 (15 вер.). С. 2.

складалася із повідомлення про обласну нараду в Ашафенбурзі¹⁴⁹ та розлогого звіту про діяльність РФК, що відбувся 25 вересня 1946 р. в Мюнхені у приміщенні ПРУЕ¹⁵⁰. В останньому числі подано резолюції З'їзду (вищезгадані загальні збори) РФК, в яких зазначалося про необхідність залучення до фізкультури і спорту якомога більше українських діпів, співпраці з освітянами і науковцями щодо поширення фізкультурного руху та впорядкування спортивної термінології, розвитку зимових видів спорту, підтримку матеріально і репортажами про спортивні змагання часопису «Гарт» («це корисне видання»)¹⁵¹.

До цього тематичного блоку можна віднести і повідомлення про запроваджені РФК фізкультурні нормативи – Відзнака фізичної вправності (Відзнака фізкультурної справності)¹⁵².

б. *Публікації про Пласт*. Оскільки пластуни брали активну участь у спортивних змаганнях, то на сторінках часопису це знайшло своє відображення. Це матеріал про пластовий табір (ватра) поблизу Міттенвальда, що проходив у червні липні 1946 р., в якому взяли участь і ветерани пластового руху, колишні спортсмени та референт з фізкультури при УНРРА Пісаревський¹⁵³. У другому матеріалі йдеться про важливу справу будь-якого пластуна – допомога ближнім та добродіїв Пласту – митрополита Андрея Шептицького та гофрата Модеста Каратницького¹⁵⁴. Третій матеріал присвячений 35-літтю Пласту. Ювілей відзначили 28-29 вересня 1946 р. в Авгсбурзі. У заході взяли участь 717 пластунів, що представляли 64 курені, та Союз українських пластунів-емігрантів, а також білоруські, іспанські, латиські, литовські і польські скаути, представники УНРРА, місцева громадськість та преса. З цієї нагоди відбулася велелюдна ватра¹⁵⁵.

¹⁴⁹ Обласна Нарада // Гарт. 1946. Ч. 6 (15 жовт.). С. 1.

¹⁵⁰ Загальні Збори РФК // Гарт. 1946. Ч. 6 (15 жовт.). С. 2.

¹⁵¹ Резолюції З'їзду РФК // Гарт. 1946. Ч. 7 (31 жовт.). С. 3-4.

¹⁵² Відзнака Фізичної Справности // Гарт. 1946. Ч. 1 (28 лип.). С. 2.

¹⁵³ В чужих горах (Про пластовий табір у Міттенвальді) // Гарт. 1946. Ч. 1 (28 лип.). С. 2.

¹⁵⁴ Шерш. За пластове добре діло // Гарт. 1946. Ч. 2 (11 серп.). С. 1.

¹⁵⁵ 35-річчя Пласту // Гарт. 1946. Ч. 6 (15 жовт.). С. 1.

7. *Публікації про фізкультуру і спорт в англійській зоні*. Редакція часопису не оминула увагою і розвиток фізкультури і спорту і в інших зонах окупації Німеччини. Декілька матеріалів присвячено англійській зоні. По-перше, це замітка про футбольні і волейбольні змагання¹⁵⁶, по-друге, докладний матеріал про розвиток спорту в англійській зоні взагалі й окремих видів спорту зокрема та нараду спортивних товариств зони, в якій взяв участь представник РФК Я. Рак¹⁵⁷, по-третє, матеріал про мережу спортивних товариств у зоні¹⁵⁸. До цієї групи можна віднести і замітку про запровадження Центральним українським допомоговим бюро в Лондоні в англійській зоні мандрівної нагороди («перехідний кубок») для переможців у футболі, волейболі (чоловічому і жіночому) та легкій атлетиці¹⁵⁹.

8. В кожному числі часопису публікувалися не тільки *результати змагань з різних видів спорту*, зональних й обласних, але і коротка інформація про їх перебіг. Іноді подавалися розлогі матеріали про футбольні матчі¹⁶⁰. До цієї групи можна віднести й інформацію про події та акції у спортивних товариствах.

9. Редакція часопису приділяла увагу і таким видам фізкультури і спорту, як *альпінізм і туризм* (заміські походи). В одному числі було опубліковано матеріал про сходження на альпійські гори Гелленталь-Гютте (1381 м над рівнем моря), перебування поблизу найвищої гори Німеччини Цугшпіце (2962 м)¹⁶¹ та мандрівка околицями Оберсдорфа з ночівлею та видами на гори Небельгорн (2224 м), а також купанням в озері Фрайбергзее¹⁶².

10. На сторінках часопису були і *твори художньої публіцистики* у формі подієвих репортажів, які більше виглядали як художні замальовки чи

¹⁵⁶ Спортове життя в англ. зоні // Гарт. 1946. Ч. 3 (25 серп.). С. 2.

¹⁵⁷ В англійській зоні // Гарт. 1946. Ч. 6 (15 жовт.). С. 2.

¹⁵⁸ А. К. По англійським боці // Гарт. 1946. Ч. 7 (31 жовт.). С. 2.

¹⁵⁹ Мандрівні нагороди // Гарт. 1946. Ч. 1 (28 лип.). С. 2.

¹⁶⁰ Чорногора – Лев // Гарт. 1946. Ч. 3 (25 серп.). С. 1; Іщ. Сокіл – Лев 3:3 (3:0) // Гарт. 1946. Ч. 5 (15 вер.). С. 2; Лев – Чорногора 5:2 (3:1) // Гарт. 1946. Ч. 6 (15 жовт.). С. 4; Не везе... // Гарт. 1946. Ч. 5 (15 вер.). С. 4.

¹⁶¹ На Цугшпіце // Гарт. 1946. Ч. 5 (15 вер.). С. 4.

¹⁶² Я.Х. Прогулька в околиці Оберсдорфу // Гарт. 1946. Ч. 5 (15 вер.). С. 4.

нариси¹⁶³, ніж репортажі¹⁶⁴, а також віршовані твори. Вірші публікувалися під псевдонімом Р. З¹⁶⁵, іноді у певній рубриці, наприклад, «Веселий куток»¹⁶⁶.

Інформативно насичений матеріал часопису підсилювали розміщені на його сторінках фотографії окремих осіб чи зі спортивних змагань або святкування Дня фізичної культури. Загалом у часописі опубліковано 36 фотографій, які розподілені між окремими числами таким чином: Ч. 1 – 6, Ч. 2 – 7, Ч. 3 – 5, Ч. 4 – 4, Ч. 5 – 6, Ч. 6 – 4, Ч. 7 – 4. Частина з них згодом буде надрукована в інших виданнях РФК.

¹⁶³ Славич Мир. Один день з «Україною» // Гарт. 1946. Ч. 1 (28 лип.). С. 3; Славич Мир. Перемога // Гарт. 1946. Ч. 3 (25 серп.). С. 3, Ч. 4. С. 3;

¹⁶⁴ Га-кий. Чому 0:7?.. // Гарт. 1946. Ч. 6 (15 жовт.). С. 3.

¹⁶⁵ Р.З. Краса і сила // Гарт. 1946. Ч. 1 (28 лип.). С. 1; Р.З. З-за сто гір // Гарт. 1946. Ч. 3 (25 серп.). С. 1; Бродич Р. Біг по шапку // Гарт. 1946. Ч. 7 (31 жовт.). С. 2.

¹⁶⁶ Роз. Непризнаний талант // Гарт. 1946. Ч. 5 (15 вер.). С. 3.

ВИСНОВКИ

Отже, результати дослідження можна сформулювати таким чином:

1. Стан дослідження спортивного часопису «Гарт», що виходив у Німеччині упродовж кількох місяців 1946 р., є низьким. В українській історіографії є лише поодинокі згадки про існування такого видання. Використання цього важливого джерела з історії фізкультури і спорту в середовищі українських переміщених осіб є недостатнім і потребує комплексного і синтетичного дослідження. Джерельна база дослідження, що складається з публікацій самого часопису «Гарт» та мемуарів учасників фізкультурного руху – українських ДіПі, є репрезентативною і достатньою для розкриття досліджуваної теми. Для вирішення дослідницьких завдань у кваліфікаційній роботі було застосовано комплекс методологічних принципів (системності, науковості, об'єктивності та історизму) та різноманітних методів – загальнонаукових (аналіз, синтез, описовий, бібліографічної евристики), спеціальних історичних (проблемно-хронологічний, порівняльно-історичний, наукової евристики, класифікації та критики джерел).

2. З'ясовано причини міграції українців до Німеччини й Австрії наприкінці та одразу після Другої світової війни, кількість мігрантів взагалі й українських зокрема на території американської, англійської і французької зон окупації Німеччини й Австрії, набуття ними статусу переміщених осіб. Показано заходи міжнародних організацій для облаштування життя ДіПі - Адміністрації Об'єднаних Націй для допомоги і відновлення (UNRRA, УНРРА) та Міжнародна організація у справах біженців (IRO, IPO), створення мережі таборів для переміщених осіб, існування там системи самоврядування, громадського і культурного життя діпістів.

3. Визначено організаційну структуру українських ДіПі, на чолі якої стояло Центральне представництво української еміграції (ЦПУЕ), його зональні, обласні та місцеві осередки, а також громадські організації, які сповідували здоровий спосіб життя та сприяли розвитку фізкультури і спорту – Пласт, Спілка української молоді, Об'єднання українських жінок,

Міжнародна організація християнської молоді та різноманітні студентські організації. Окремо проаналізовано діяльність спеціального органу ЦПУЕ – Ради фізичної культури, яка безпосередньо сприяла, організовувала та скеровувала діяльність спортивних і фізкультурних товариств.

4. Охарактеризовано редакцію, періодичність, місце друку й авторський колектив спортивного часопису «Гарт». Визначено постійні та тимчасові (періодичні) рубрики – В останній хвилі, З наших грищ, Спомини старого спортсмена, Спорт у світі, В наших товариствах, Світові події, Відгуки тижня, З пресової ниви, Веселий куток. Згруповано статті за типо-видовою ознакою та змістом – передовиці, публікації загального характеру щодо розвитку фізкультури і спорту, про окремі види спорту, діяльність редколегії часопису «Гарт» та Ради фізичної культури, про Пласт та розвиток фізкультури і спорту в англійській зоні, результати та таблиці спортивних змагань, альпінізм і туризм серед ДіПі та твори художньої публіцистики. Подано кількість ілюстративного матеріалу (фотографій), розміщених на сторінках часопису взагалі й окремих числах (номерах) зокрема. Вивчення публікацій на сторінках часопису «Гарт» відкриває широкі можливості для дослідження фізкультури і спорту серед українських біженців і переміщених осіб у перший рік перебування у західних зонах окупації Німеччини після закінчення Другої світової війни.

5. Перспективними, на думку автора, є дослідження про авторів часопису «Гарт», оскільки більшість з публікацій підписані псевдонімами, криптонімами, а частина – без підпису.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрухович Я. Українське Спортове Судівництво // Альманах Ради Фізичної Культури. 1945-1948. Мюнхен, 1951. С. 90.
2. Антонс Я.-Х. Українські переміщені особи (Displaced Persons) у західних окупаційних зонах // Історичний портал «Україна і Німеччина у 20-му столітті» [електронний ресурс].
URL: <https://www.ukrainianhistoryportal.org/uk/themenmodule/der-kalte-krieg/> (дата звернення 17.04.2023).
3. Брокгауз Ф. Історія Німеччини у світлинах / пер. з нім. Київ: Юніверс, 2010. 568 с. (Серія «Історична думка»).
4. В. М. Український спорт на еміграції після II світової війни та Рада Фізичної Культури // Альманах Ради Фізичної Культури. 1945-1948. Мюнхен, 1951. С. 17-27.
5. В. М. Фізична культура в українській публіцистиці // Альманах Ради Фізичної Культури. 1945-1948. Мюнхен, 1951. С. 109-110.
6. Вацеба О. М. «Наш спорт» – як феномен зарубіжної української спеціалізованої преси // Наш спорт. 2014. № 1. С. 5–9.
7. Волчук Р. Спомини з повоєнної Австрії та Німеччини. Київ: Критика 2004. 143 с.
8. Гарт: спортивний часопис. Бад-Верісгофен, 1946. ЧЧ. 1-7.
9. Герцик М. С. Спорт і українське національне відродження (З історичного досвіду Західної України) // Ювілейний збірник на пошану Степана Гелея / Відп. ред. І. Копич. Львів, 2011 (Вісник Львівської комерційної академії. Серія – гуманітарні науки. Вип. 10 / Львівська комерційна академія). С. 360-364.
10. Гінда В. Галицький спорт у таборах ДіПі // Збруч. 2013. 11 листопада [Електронний ресурс]. URL: <https://zbruc.eu/node/15246> (звернення 11 квітня 2023 р.).

11. Гуменюк М. Традиції української фізичної культури, спорту та діаспори // Обрії. 2014. № 1. С. 15-19.

12. Де сила – там воля вітає. Огляд діяльності Українського Спортивного Товариства «Чорногора» в Авґсбурзі за роки 1945–1948. Авґсбург: Спортове вид-во «Гарт», 1948. 80 с.

13. Дейчаківський М. На визвольних стежках Європи: Спогади зв'язкового ОУН. Футбольні спогади Мука. Київ: МП «Юніверс», 1997. 127 с.
URL: <http://exlibris.org.ua/muk/index.html> (дата звернення 02.04.2023).

14. Жарський Е. Проф. Іван Боберський, його роля і значення для української фізичної культури // Альманах Ради Фізичної Культури. 1945-1948. Мюнхен, 1951. С. 11-14.

15. Жарський Е. З історії нашого спорту. 50-річчя «Вістей з Запорожжя» // Спортивний репортер. Нью-Йорк, 1956. Ч. 1. С. 6.

16. Заставний Ф. Д. Українська діаспора. Розселення українців у зарубіжних країнах. Львів : Світ, 1991. 119 с.

17. Кобченко К. Українська еміграція в Німеччині після Другої світової війни // Історичний портал «Україна і Німеччина у 20-му столітті» [електронний ресурс].

URL: <https://www.ukrainianhistoryportal.org/uk/themenmodule/der-kalte-krieg/die-ukrainischen-emigranten-in-deutschland-nach-dem-zweiten-weltkrieg-dritte-emigrationswelle/> (дата звернення 17.04.2023).

18. Козак С. Б. Проблема ДіПі в часописі «Українські вісті» // Вісник Книжкової палати. 2013. № 11. С. 1-3.

19. Козак С. Б. Часопис «Українські вісті»: перший період існування (Німеччина, 1945-1950 рр.) // Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. 2020. Т. 31 (70). № 4. Ч. 4. С. 174-179.

20. Кравець Д. Матеріали до історії переміщених осіб (ДіПі) у відділі рукописів ЛННБ України ім. В. Стефаника // Наукові записки Національного

університету «Острозька академія». Серія: Історичні науки. 2022. № 33. С. 82-90.

21. Кубійович В. З демографічних проблем української еміграції (на прикладі таборів у Міттенвальді) // Сьогодні й минуле. Мюнхен, 1949. Ч. 1-2. С. 14-27.

22. Лисяк О. Спортові ігри ІНКОПФ – «Олімпіада ДП» // Альманах Ради Фізичної Культури. 1945-1948. Мюнхен, 1951. С. 95-103.

23. Маруняк В. Українська еміграція в Німеччині і Австрії по другій світовій війні. Т. 1. Роки 1945-1951. Мюнхен: Академічне вид-во д-ра Петра Белея, 1985. 432 с.

24. Міттенвальд 1946-1951: з нагоди п'ятдесятліття таборів українських біженців у Міттенвальді, Німеччина / Упоряд. Т. Рогатинська, Б. Карпенко; редкол.: П. Рогатинський та ін. Воррен, Мічіган, 2001. 753 с.

25. Мудрий В. Нова українська еміграція та організація таборового життя // Сьогодні й минуле. Мюнхен, 1949. Ч. 1-2. С. 9-13.

26. Н. Н. Річні курси педагогів фізичної культури // Альманах Ради Фізичної Культури. 1945-1948. Мюнхен, 1951. С. 91-92.

27. На громадській ниві (До 25-ліття Центрального Представництва Української Еміграції в Німеччині) / За ред. О. Зеленецького. Мюнхен, 1972. 96 с.; іл.

28. Один рік в таборі Ельванген. Ювілейний альманах / Зредаговано колегією під проводом М. Кушніра. Ельванген, 1947. 79 с.

29. Павленко М. І. Біженці та переміщені особи // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. Київ: Наукова думка, 2003. Т. 1: А – В. С. 271.

30. Подобєд О. А. Культурне життя та повсякдення переміщених осіб і біженців з України у Західній Німеччині (друга половина 1940-х рр.). Дисертація ... докт. іст. наук. 07.00.01 – історія України. Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. Черкаси, 2018. 549 с.

31. Подобєд О. Олімпіада ДіПі // *Evropský filozofický a historický diskurz*. Praha. 2017. Svazek 3. 2 vydání. S. 26-31.
32. Подобєд О. А. Спортивне життя переміщених українців у повоєнній Західній Німеччині // *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія: Історія. Політологія. 2017. Вип. 18. С. 95-108.
33. Подобєд О. Українська планета ДіПі: культура та повсякдення. Житомир: Вид. О. О. Євенок, 2018. 396 с.
34. Подобєд О. Українська родина в епоху ДіПі // *Україна модерна* [електронне видання]. 2019. 1 березня. URL: http://uamoderna.com/md/podobed-displaced-person?fbclid=IwAR1kFiSPFE2yFBOi10_xmqUCs_OlzydbvRVQqPC94-TIaMkuxhne5cDn9c (дата звернення 23.04.2023).
35. Примаченко Я. Л. Переміщені особи // *Енциклопедія історії України* (ЕІУ). Т. 8: Па – Прик. Київ: Наук. думка, 2011. С. 128-130.
36. Присяжний М. Унікальні, але незавершені проєкти (з історії української еміграційної преси) // *Вісник Львівського університету*. Сер.: Журналістика. 2021. Вип. 50. С. 30-38.
37. Рак Я. Фізична Культура на службі нації // *Альманах Ради Фізичної Культури*. 1945-1948. Мюнхен, 1951. С. 111-113.
38. Рибачок І. Журнал «Громадянка» як джерело до вивчення діяльності об'єднання українських жінок на еміграції // *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Історичні науки. Острог, 2019. Вип. 29. С. 132–138.
39. Рудик С. Я. Переселення українських біженців і переміщених осіб до США і Канади після Другої світової війни: причини, особливості, наслідки (1945-1953 рр.). Автореф. дис... канд. іст. наук.: 07.00.02 / Ін-т історії України НАН України. Київ, 2003. 20 с.
40. Сазонова Ю. О. Спортивна журналістика України : історія, еволюція, трансформація : монографія. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 276 с.

41. Семенко Ю. Шахи в Україні. Нариси з історії шахової гри на українській землі від Київської Русі до Української РСР та еміграції / Передмова міжнар. гросмейстера Л. Пахмана. Мюнхен, 1982. 226 с.
42. Сидоренко Н., Сидоренко О. Журналістська "планета Ді-Пі": Українська преса у таборах військовополонених, переміщених осіб і біженців у Європі після II Світової війни (1945–1950) / Центр інновацій та розвитку, Дослідницький центр історії укр. преси. Київ : [б. в.], 2000. 176 с.
43. Спорт і українська діаспора: бібліографічний покажчик [електронний ресурс] / уклад. І. Свістельник. Львів: [б. в.], 2010. 11 с.
44. Спортовий довідник на 1946/47 роки / Видання Спілки «Українське мистецтво». Регенсбург, 1946. 82 с.
45. Стрільчук Л. Просвітницька діяльність української інтелігенції у таборах для переміщених осіб у західних окупаційних зонах (1944-1951 рр.) // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі України. Сер.: Історичні науки. 2016. № 3. С. 69-74.
46. Стрільчук Л. Українські політичні біженці та переміщені особи після Другої світової війни : автореф. дис. ... канд. іст. наук. 07.00.02. Чернівецький держ. ун-т ім. Юрія Федьковича. Чернівці, 1999. 20 с.
47. Тарасов В. В. Повсякденне життя у таборах переміщених осіб в окупованій Німеччині (за матеріалами журналу «ДіПініада», 1946-1947 рр.) // Грані. 2016. № 138 (10). С. 98-105.
48. Тимошик М. С. Історія видавничої справи: підручник. Київ: Наша культура і наука, 2007. 496 с.
49. Тюрменко І. Документальна україніка про становище українських переміщених осіб у повоєнній Європі (1945-1957) // Емінак. 2018. № 3(2). С. 51-57.
50. Удот О. Просвітницька діяльність Івана Багряного в період функціонування таборів для переміщених осіб у західних окупаційних зонах // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі України. Сер.: Історичні науки. 2016. № 3. С. 137-143.

51. Українська планета Ді-Пі: сторінками газети «Українські вісті» / упоряд. С. Козак. Київ : Літ. Україна, 2013. 564 с.
52. Хоростіль Я., Костюк Р. Спортове товариство «Україна» – Торонто (У 35-річчя). Торонто, 1983. 428 с.
53. Щигельська Г. О. Українські біженці та переміщені особи в контексті імміграційної політики Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії (1947-1950 рр.) // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія. Вип. 25. Вінниця: ФОП Корзун Д. Ю., 2017. С. 301-307.
54. Ясь О. «Орлик» (1946-1948) – часопис таборової доби (показчик змісту) // Молода нація. 2002. № 2 (25). С. 221-238.
55. The Refugee Experience Ukrainian Displaced Persons after World War II / Edited by W. Isajiw, Y. Boshyk, R. Sencus. Edmonton: Canadian Institute of Ukrainian Studies Press University of Alberta, 1992. 517 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Логотип та перша сторінка першого числа часопису «Гарт» (1946. Ч. 1. С. 1)

«Слово до читача»

"HART"
The Sport
Newspaper

СПОРТОВИЙ ЧАСОПИС

В останній хвилині

КОПАНІЙ М'ЯЧ з 1. VII 1946

«Дніпро», Нов. Уж. — «Соліс», Емангелі 42 (26)
«Червоноармійська», Алашбурґ — «Соліс», Бал-Верісгофен
(сольмер) 24.

За всіля до вищої класи задоволення (парути
& мінеральні):

ОБЛАСТЬ АВГСБУРґ
«Червоноармійська», Алашбурґ і «Дніпро» Нов. Уж.
ОБЛАСТЬ АШАФЕНБУРґ
«Дніпро», Бамберг і «Запорізька», Ашафенбург.
ОБЛАСТЬ МЮНХЕН
«Лес», Міттенвальд.
ОБЛАСТЬ РЕГЕНСБУРґ
«Дніпро» Байройт. Тож, що розгортає ця по закін-
ченні — дійшли в тих двох областях тілох паркути.

Ч. 1.

Бад-Верісгофен

28. липня 1946

СЛОВО ДО ЧИТАЧІВ

Люди доброї волі і доброї думки, які ще в рідному краю піддержували ділом і словом тіловиховний рух, взялися за видавання спортивного часопису. Керувала ними при тому не надія матеріальної користі, не охота розголосоу чи вияву себе, а ствердження потреби такого часопису серед нашого громадянства на еміґрації.

Випускаємо оце перше число „Гарту“. Здаємо собі справу з того, що воно далеко не таке, як повинно виглядати. На те складаються різні причини — включно до черенок і паперу. Але сподіваємось у чергових числах доповнити недостачі, головню щодо найновіших спортивних подій.

Наша мета:

1. Служити розвитку фізичної культури в різних П-ділянках.
2. Плекати ідеал українського спортсмена під гаслом: „Краса і Сила“!

3. Поширювати зрозуміння ваги фізичної культури для нашого народу.

До тієї мети йтимемо:

1. Стараючись дати в руки читачького загалу добрий, безсторонній, український часопис.
2. Допускаючи здорову і вірну критику нашого спортивного життя.
3. Вказуючи на найкращі зразки спортсменів минулого і теперішнього часу — як наших, так і чужинних.

Закликаємо Всіх, кому дорога ідея фізичного виховання народу до співпраці з нами. Просимо допомагати нам радою і редакційним матеріалом, піддержувати „Гарт“, бо тільки тоді часопис відновить своєму завданню.

А наше головне і найважливіше завдання — як на це вказує назва часопису:

Гартувати тіло, а тим самим і духи на сьогоднішній, завтрашній і післязавтрашній день.

На правильний шлях

У нашому спортовому житті можна часто стрінути лише, яке вказує, що наш підхід до справ фізичної культури є не зовсім правильний.

Візьмим до уваги такий випадок. Організується нове спортове товариство. В складі товариства знайдеться все пару спортсменів, більше чи менше заангажованих в одній чи другій галузі фізичної культури, та подри них, переважачий числом процент хлопців і дівчат, що з фізичною культурою досі не мали нічого спільного.

Правильно тіловиховну працю належало б зачинати від основ, використовуючи початківців та стараючись притягнути як найбільшу масу людей до фізичної культури. Діється навпаки. Провід товариства хоче бачити негайно успіхи своїх членів на грици. Хочє відразу, одним скоком, здобути призу, що дають молоде товариство від своїх старших, винє спортивно заангажованих суперників. Замість праці над власними членами зачинається гиричкове шукання і притягання чужих спортсменів. Діється це різними способами, які не все є гідні зі спортивно етакю. Всю увагу присвячується малому гурткові змагання, занеблудуючи працю над масовим поширенням фізичної культури.

На тім місці вирг притягаєти мету самої фізичної культури. Вона полягає не в уладжуванні видовищ для розваги публіки та в творенні спортивних зірок, але в створенні серу в спортові заангажовані молоді, яка фізичними інтривами має скритити свій організм так від тілесних, як і духовних огадом! Треба виходити із задоволення, що фізичні інтриви

Р. 3.

КРАСА І СИЛА

НА ЧОЛОВІЧІМ СОМІНІ МАЙСТЕРІ НА СМЕЛИСТОКІВІЧІЙ ВОЛІ. УНІВЕРТЕТНИМ БАЛЬОРИМ ЗМАГАННІ ВАС ВІТАЄМ ЦАЛКІ МОЛОДІ.

Джерело: електронна бібліотека diasporiana.org.ua

Додаток Б

Остання сторінка першого числа часопису «Гарт» (1946. Ч. 1. С. 4.)
Рубрики «Спомини старого спортовця», «До наших дописувачів» та опис
правил гри у футбол

Стор. 4

„ Г А Р Т „

Ч. 1

Спомини старого спортовця

Нова сила

Вересень, 1911 року. Поремисль валився знову шкільною молоддю, розкинувши перед нею наметяк ворота своїх шкіл. До сьомої класи української гімназії прийшов учень зі Львова, з „академічної“. Класа приглядалась йому пильно, але з-осторожжя — не знати, що це за плещи. Високий, стрункий, темноволосий, зі спускованими брівками. Його, добре склеплене чоло, сірі, пронизливі очі, тонкий правильний ніс, затиснені уста, на яких блукала заздалегідь усмішка, енергійне підборіддя.

Першого дня познайомився з усіма просто й коротко: подав руку і сказав привіт, потім сів у передостанню лавку і — „почав ходити до сьомої Б“.

Година грецької мови... На кафедрі проф. Олексій Ярема, старий, трохи сухий педагог, але чесна людина і визначний суспільний діяч. Перебрався з промону Демостена. Професор викликає сусіда нового учня.

— Учень сказав мені...

Вислуханий спершу відповідає плавно, потім починає закусатися, врешті гримасує, і стає.

— Ну! — піднімає педагог.

По класі пішов трохи за голосний шепіт...

Професор підніє голову і глянув суворо по учнях.

— Хто підповідає? — кинув словом, як каменем.

Настала хвилинка такої тиші, що чути було, як у кількох десятках молодих грудях товклися неспокійно серця.

— Це раз питаю, хто підповідає? — стукнув об кафедру вистуком професор.

— Я!

Очі цілої класи звернулися в сторону, звідси вилзло те неймовірне, нечуване і несподіване слово.

Тим разом займів учитель. Він довго дивився на виступаченого учня, виглядаючи своїм очам не вірять. Потім мовчки підніс з-поза кафедри і рушив поволі до учня.

Класа знову застигла... Невже ж старий ударить, потягне за вухо, накинеться з лайкою на виповника?!

— Як учень називається?

— Темна чубриана ще вище підійшла...

— Федь, Черниці!

— А? То учень прийшов зі Львова?!

— Так.

— І привіт із собою звичай підповідання?!

— Думаю Пане Професоре, що той значай є і в перемиській гімназії. Це товариський обов'язок усіх класів і всіх шкіл.

— Сідайте обидва! — махнув рукою педагог.

Вернувся на кафедру, сховав нотес до кишені, замкнув „Демостена“ і вже до кішки годився ні не вкладав, ні не писав.

Говорив про шкільну відвагу, таку рідку, дуже рідку прикмету.

Копаний м'яч

Ще перед війною не тільки копаний м'яч, але й інші роди спорту були охоплені в конкретні організаційні і спортивні форми, (засади і правила) які підчас війни не тільки не мали змоги себе виявити, але попросту забулися.

Тому вважаємо за доцільне подати дещо з правил і засад, що торкаються гри копаного м'яча, а воно напевно пригодиться так змаганню, як і глядачам.

Гра копаного м'яча відбувається на підставі правил встановлених міжнародною комісією „International Board“ (Інтернаціонал Бোর্д) — які обов'язують на цьому світі.

Передумовою гри копаного м'яча є відповідне ґрище.

М'яч

Вага м'яча перед початком гри має вважатися 370—450 грамів. Обидь 65,5—71,90 см. Потрібні м'ячі до розгравки обов'язані доставити господарі змагань.

Черевки

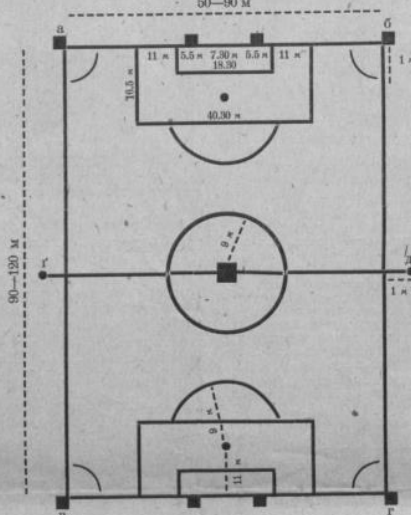
Черевки не можуть мати ніяких металевих частин (шпалки і т. д.). Вони мусять бути цілкомого сконані у шпирі. Паски й кілки на підшвах є плоскі (на кілках заокруглені) і не вищі, як 12 мм. та ширше 12 мм. широкі.

Сорочки

До змагань виступають дві дружини. Мають мати сорочкикні відмінної краски.

ґрище

50—80 м

Як бачимо з повнішого рисунку, ґрище не прямокутник — довжиною 80—120 м., шириною 50—80 м. Найбільш узвичаєні ґрища мають довжину 105 м., ширину 70 м.

ґрище має бути позначене лініями (так, як на рисунку) — білою краскою (не ширше 12 мм.).

В кожному розі (а, б, в, г) є хоругвова висоти 1,50—1,60 м. В продовженні

(наприклад білі) від сороччок змагань другої дружини (наприклад сині). На випадок однакових красок сороччок — господарі змагань мусять змінити на сорочкикні іншої краски.

Дружина копаного м'яча

Дружина складається засадничо з 11 змагань. Коли є менше, як 8 змагань — дружина вважається за здекомпльовану. Тоді змагання не можуть відбува-

ДО НАШИХ ДОПISУВАЧІВ.

1. Просимо писати по змозі пером і чорнилом, тільки з одної сторони паперу.

2. Приблизний розмір статей, фейлетонів, оповідань, репортажів, описів — один стовпець нашого часопису.

3. Непоміщені більші праці звертаємо тільки на виразне бажання авторів.

4. Застерігаємо собі вправу мови та евентуальні скорочення тексту.

РЕДАКЦІЯ.

Суддя рішає, чи ґрище надається до розгравки, чи ні. Він має право перервати гру: з причини темноти, атмосферичних перешкод (алюва, буря і т. д.) та інших причин, що перешкоджають б нормального ходіння гри.

Суддя має право карати змагань за недержання правил гри і неспортивного поведінку чи надто гостру й небезпечну гру, яка загрожуватиме здоров'ю другому змаганю — карас уніменним, виключенням змагань з гри. Якщо по-товому — суддя має право зажадати від господарів змагань усунення тих глядачів зі спортивного майдану.

До поміч головному судді стоять два бічні судді.

Добуті ворота

Ворота вважаються за добуті, якщо з правильного кону змагань — м'яч перейде цілим своїм об'ємом ворітну лінію між стовпами і поперечкою.

Карний і вільний копи

Оба копи є карою за недержання правил гри.

З провини на власнім карнім полі — наступає карний коп до воріт з віддалі 11 м. За ті самі провини поза карним полем — наступає вільний коп у сторону воріт позараного.

Наріжнік

Якщо змагань виб'є м'яч поза власну ворітну лінію (за вильком воріт) змагань з наступною дружиною виконує коп з чертвга кола при наріжній хоругвоці.

Біччяк

Часто м'яч переходить підчас гри бічну лінію. Тоді змагань, що не вилькають до тої дружини, якої член останній дітску м'яча — вилькає (рукамі) м'яча на ґрище з-поза бічної лінії.

Відсторонь

Це одна найтяжчих проблем гри копаного м'яча. Воно часто є приткою до непорозуміння, негодувань. Тільки справді добрий суддя чітко виконає відсто-

Додаток В

Рубрики «З наших гриц» і «Спомини старого спортовця» та фото членів волейбольних жіночих команд «Чорногори» і «Лев».

Часопис «Гарт» (1946. Ч. 2. С. 3)

Ч. 2

„ Г А Р Т „

Стор. 3

З наших гриц

Копаний м'яч

ЛЕВ — ДОВБУШ 5:1

В ринцях амаль за першество копаного м'яча мюнхенської області відбулася дня 20. 7. н. р. у Міттенвальді зустріч дружин „Лев“ Міттенвальд і „Довбуш“ — Фрайм, що закінчилась вислідом 5:1 на користь „Льва“.

Дружина „Льва“, що швидко свого існування вписала на своєм конто не одну перемогу із сильними противниками, цим разом довела, що молоді дружини не можна розгромити не випускаючи надто сил. Тут і причина, чому ціла перша полурота і 20 хвилин другої полуроти, не авдалися на зустрічі „Льва“, не дали ніякого вортного вислідку.

Характеризуючи обидві дружини, можна сказати що „Лев“, як цілеть, вказав бильну технічну зрілість і досить комбінаційного змісту. Зате „Довбуш“ зумів випресати із себе подивудне авдання гри двоох ринорядних партнерів. Всі задуми „Льва“ вивели зручні авдання „Довбуша“, що прямо вибирали з-під ніг противника готові до стрілу м'ячі, не авдаючи воротаря „Довбуша“, що прекрасно захищав своє ворота.

Перші ворота стріла „Лев“ із карного кону. За дві хвилини авдання „Довбуш“ вирівнює. Але в цьому моменті наступає аворот в гри. Ініціатива переходить до „Льва“, який в розмірно короткому часі здобуває дальші четверо воріт і вирішує авдання у свою користь. Судуовав дуже добре п. мгр. Гнатюк.

„ДОВБУШ“ — „ОРЛІК“ 2:1 (1:1)
Дня 28. 7. н. р. фрайманський „Довбуш“ гостив у себе „Орлика“ з Берхтсгадену, щоб розіграти авдання копаного м'яча за першество області. Обидва товариства повстали медано в цих самих умовах і робили авидлогічні перші кроки на зеленій мурані.

Акщо мовна йде про самий перебіг гри, то вона була на авгал рівнорядна. Як одна, так і друга дружина, попри ще слабі місця у гри деяких авданнів, виявили багато гирних моментів. Авданням обох дружин авказало б ще поправовати над тим, щоб краще опанувати „стошні“, певну і скору водчу, стрілу із кожної позиції та перш за все комбінаційну і тактичну гри.

В першій полурі гостям авдалися здобути ворота, але господарі не авдалися в боргу і незаваром вирівнюють. На кізьмавдцять хвилин перед кінем судди мгр. Хамів мусити перервати гри із-за бурі. Коли буря авнула, дружини авбівають знову на грище і авкладють всіх старань, щоб перехилити перемогу у свій бік. Гра стає дуже цікава і авкує на темі. Авдання „Довбуша“ зумили краще пристосуватися до розмовного грища, що дало їм незвичайну перевагу над противником і здобути ринвальні ворота. Гра обох дружин авбувалася в товариській автмосфері.

„СОКЛ“ — ФЦ Міндеальм 1:3 (1:1)
В Бад-Верігофені дня 31. 7. н. р. провід клубу „Сокола“ аваршував товариський авдання копаного м'яча з німецькою дружиною ФЦ Міндеальм (в Крайслайні муть третє місце).

УСК „БУРЕВІЙ“ — УСТ „СІЧ“ 3:3 (2:2)

Дня 21. 7. н. р. відбулися в Ноймаркті авдання за першество Области Реґенсбург між УСК „Буревій“, Ноймаркт і УСТ „Січ“, Реґенсбург. Авдання покінчилися ремісовим вислідом 3:3 (2:2).

У гостей добре аврали: Буцацький на воротах і Малещайн в нападі.

У господарів дуже добре аврепрезентувалася оборона: Зелли — Вржак, а в нападі Панкеч і Муль. Судуовав п. Гук. УСК „БУРЕВІЙ“ — „СПАРТА“ 3:1 (0:0)

Вечором в неділю, дня 21. 7. н. р. розіграв „Буревій“, Ноймаркт з німецькою дружиною „Спарта“ з Нюрнбергу товариський авдання копаного м'яча, які покінчилися авслууженою перемогою „Буревію“ 3:1.

Живий і цікавий гри пригладилося, реґордове, (не на Ноймаркт) число глядачів понад 500 осіб. Судуовав дуже добре п. Диньо.

Відбиванка

Авдання у відбиванці жінок авпершество авриавальської зони відбулися в днях 15—16. 6. н. р. в Авґсбурзі. Участь у авданнях авали першуні і авдепершуні авласти: 1. УССК, Мюнхен; 2. УРСТ, „Діпро“, Байройт — першуні Области Реґенсбург, 3. УСТ „Діпро“, Авмберг — першуні Области Ашафенбург, 4. УСТ, „Чорногора“ — першуні Области Авґсбург, 5. КЛП, Мюнхен — авдепершуні Области Мюнхен.

Вислді авдань: 1. місце здобув КЛП, Мюнхен, 2. — УССК, Мюнхен, 3. — УРСТ „Діпро“, Байройт.

Авдання у відбиванці чоловіків авпершество авриавальської зони відбулися в днях 22—23. 6. н. р. в Новому Ульмі. Участь у авданнях авало 9 дружин: 1. „Лев“, Міттенвальд, 2. УССК, Мюнхен, 3. „Ватра“, Баєрн, 4. „Чорногора“, Авґсбург, 5. „Сокал“, Бад-Верігофен, 6. „Діпро“, Новий Ульм, 7. „Січ“, Реґенсбург, 8. „Заворжас“, Ашафенбург, 9. „Діпро“, Баєрн; Вислді авдань: 1. місце „Лев“, Міттенвальд, 2. „Сокал“, Бад-Верігофен, 3. УССК, Мюнхен.

Смеричні з „Чорногори“ і львиці з „Льва“

УССК — „СОКЛ“ 1:1 (0:1)

4. 8. н. р. відбулися у Мюнхені товариський авдання копаного м'яча між дружинами УССК, Мюнхен та „Сокал“, Бад-Верігофен.

В першій полурі від початку переважав „Сокал“, і лише в четвертій хвилині здобував ворота.

В другій полурі гри вирівнялася. Через розвиття середнього помічника К-и, „Сокал“ помітно ослабів. Це авкористав УССК і перед кінем гри здобував себе ворота та авкрічує авдання ремісовим вислідом.

Судуовав м-р Савшшайн.

„УКРАЇНА“ — „ПОЛЬОНІЯ“

7:1 (2:0)

Ашафенбург, 25. 7. 1946. — На грищі „Вікторії“ розіграла

НАСТУПНІ АВДАННЯ „УКРАЇНИ“
В Нюрнбергу дня 17. серпня н. р. „Україна“ автанється з авдемактем німецької ліги ІФЦ Нюрнберг.

До цих авдань почала „Україна“ повально авготовуватися. Автанжовано чеського тренера. Старий воротар „України“, Босей, буде авхитати славу своєї дружини.

В другій половині серпня „Україна“ австринється з БКА, Авґсбург і ФК Баєрн в Мюнхені, та іншими чільними дружинами.

„УКРАЇНА“ — „ВІКТОРИЯ“

4:1 (1:1)

Ашафенбург, 21. 7. 1946. — До авдань з німецькою дружи-

Спомини старого спортовця

Праспортовець

Хто бувши коли в сонничих Заліцях, той навпаки бачив на вулиці, чи в авдемактоварнській людни, яка не могла не впасти в око. Кремезна постать, лиса голова, (як авма, так авго — без авлохода), сині козацькі вуши, бистрі сірі очі, добротлива усмішка на лиці. Людина з широкими хрестивими на авчечках, але який хід, які молоді рухи, яка авжність очей, яка енергія!

Завітавалі тією людиною, ни питалися авзавомого хто це такий. — „Др Маріан Доліньський, — авповідав наш інформатор — це авкар і авзначний громадський“

Але авмо було цього ав мало. Ви хотіли авати децю більше про нього. Тоді наш інформатор розказував авмо, що це добра авра людини, авлюбена всім за своє серце до блідих, до авенчиків, до скривджених думкою чи авльми. Що Доліньський не авдрівати нікому авомі, що в його хаті дадуть авліти і переночують, що на аврних так авж дуже авд молоді — товаришок і товаришів його авлей. А авлі: що ніяка громадська авра не обійдеться без нього, що авн членом усіх товариств, що авн спеціально авкується тіловиховним рухом.

Одного авмо не сказав ави, авбусть, наш інформатор: що авн авзначний і дуже дуже авний спортовець.

Про це неслухто було доавдатися, бо про це Др Доліньський авриво не розповідав.

Тільки, хто більше авзнав з авим, з авпрядково авчався за спорт, авзнав авав авд нього багато цікавих речей. Я авнав д-ра Доліньського аве з Чорногори. Авн був тоді гімназійним авкарем і авводив на нас просто авбійний авж своєю авраною авно і своїм повільним, трохи носовим авгосом. „Сину, ти авав авси, бо авбав авхолодної авди! Аврдику одні ходили. Автаняться автели руханки, як ти тим авравував!“ Авб: „Як ти мені до авжени не авблавилося, то я тебе в авч авхав!“ Не розавжовував, авч авбав авноду.

Пішов я те аве багато-авгато авніше, як авривав до д-ра Доліньського до Заліцях.

Тоді доавдали і про його спортову авдіавність, яка не повинна авти в авбуття.

— Авдань, авд юних літ авзнався і спортом — сповідав авні. — Авким авлохом авдві я на сонях, авлавав, ходив по горах. Але серіозно авзнав до спорту авж на авдинні у Кракові. Це були авдеветі авни авнулого столяри. Тоді авна там авдоний Аврдин, такий авльський Авберський. Авн авбрив авноду і авловом та авркладом авохочував до руханки і спорту. Наших автоварів, авло того — наших спортовців тоді аве не було. Тоді я авривав авд очей Аврдин.

— Авні ав роді спорту тоді була?

— Аввання, авіг, хід, авла на коні, авкони в ависочні і авдалечні, авкони з авчюкою, а я аве доавдав „авільно аврталі“ — авртуру автало.

— Що авіко? Авртуру автало?!

— Ав так. Ав автанні авм авлоей поруч, і з авдівати авказав через авіко, аврбокчи авд авми авільно. Але це авствіно аве авіко з авіко.